

VLADAVINA PRAVA I VANREDNO STANJE

Član 20. *Ustava Republike Srbije* koji uređuje ograničenja ljudskih i manjinskih prava naglašava da se ljudska i manjinska prava mogu zakonom ograničiti ako ograničenje dopušta Ustav, u svrhe radi kojih ga Ustav dopušta, u obimu neophodnom da se ustavna svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu i bez zadiranja u suštinu zajemčenog prava. Pored napomene da se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati, naglašeno je da “pri ograničavanju ljudskih i manjinskih prava, svi državni organi, a naročito sudovi, dužni su da vode računa o suštini prava koje se ograničava, važnosti svrhe ograničenja, prirodi i obimu ograničenja, odnosu ograničenja sa svrhom ograničenja i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava”.¹ Kako je 15. marta 2020. godine u cilju sprečavanja širenja zaraze i posledica izazvanih virusom SARS-CoV-2 doneta [Odluka o proglašenju vanrednog stanja](#), njom, kao i brojnim drugim propisima koji su u narednih 52 dana doneti u vezi s istom, stvorila se zakonska osnova za ograničavanje određenih prava građana.

Pored pomenutih odredbi Ustava, Republika Srbija u pogledu potencijalnih ograničenja ljudskih prava u obavezi da poštuje i međunarodna dokumenta koje je ratifikovala. Pre svega, [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima](#) u članu 4 navodi da osnov ograničenja mora biti vanredna javna opasnost proglašena zvaničnim putem, a da mere kojima se ograničavaju prava mogu biti obima strogo određenog zahtevima situacije (...) i sa sobom ne mogu povlačiti diskriminaciju”. [Evropska konvencija o ljudskim pravima](#) u članu 15 koji uređuje odstupanje od Konvencije u vanrednim okolnostima navodi da u slučaju javne opasnosti “koja pretili opstanku nacije”, država može da preduzme mere koje odstupaju od njenih obaveza ukoliko je to u najnužnijoj meri koju iziskuje takva situacija, s tim što je apsolutno nedopušteno odstupanje od prava na život, zabrane mučenja i ropstva, kao i odstupanje od kažnjavanja isključivo na osnovu zakona. Već i pre same Odluke o proglašenju vanrednog stanja, 12. marta doneta je [Naredba o zabrani okupljanja u Republici Srbiji na javnim mestima u zatvorenom prostoru](#) ministra zdravlja kojom su zabranjena javna okupljanja više od 100 ljudi. S toga začuđuje činjenica da je Srbija tek 7. aprila 2020. godine [obavestila generalnog sekretara Saveta Evrope o odstupanju od pojedinih prava](#) retroaktivno. Obaveštenje pak nije sadržalo spisak prava koja će biti ograničena niti vremenski okvir trajanja ograničenja.

Srbija je još 2016. godine otvorila Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava i Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost koja su fundamentalna poglavlja upravo jer obezbeđuju usklađivanje pravnog okvira države sa tekovinama Evropske unije u pogledu vladavine prava i očuvanja prava i sloboda pojedinaca. Članice Radnih grupa za poglavlje 23 i poglavlje 24 Nacionalnog konventa o Evropskoj uniji aktivno su beležile i reagovala na usvajanje mera u vanrednom stanju i postupanje i reagovanje odgovornih institucija, kao i koje mere su na koji način ograničile pojedina prava i kakav je to uticaj imalo na ranjive grupe. Izveštaj se izrađuje na osnovu informacija o radu organizacija civilnog društva i profesionalnih udruženja koja su članice navedenih radnih grupa Nacionalnog konventa i na osnovu opštedostupnih podataka.

¹ Član 20, Ustav Republike Srbije, “Sl. glasnik RS” br. 98/2006.

Rad institucija u vanrednom stanju

Pravosuđe

Dva dana nakon proglašenja vanrednog stanja 17. marta 2020. godine, Ministarstvo pravde je donelo je [Preporuke za rad sudova i javnih tužilaštava za vreme vanrednog stanja](#). Sudijama Vrhovnog kasacionog suda, Privrednog apelacionog suda i apelacionih sudova preporučen je rad na predmetima od kuće, osim ukoliko je neophodno da se održe sednice sudskih veća ili odlučivanje po hitnim predmetima; sudijama viših, osnovnih, privrednih i prekršajnih sudova da rad na predmetima obavljaju u zgradi suda, osim ako je moguće obavljanje poslova od kuće, po odluci predsednika suda; predsednicima sudova je preporučeno da donesu uputstva u skladu sa zakonom i Sudskim poslovníkom. Neposredna komunikacija stranaka sa prvostepenim sudovima predviđena je u slučajevima koja ne trpe odlaganja. Usled različitih tumačenja pojedinih preporuka Visoki savet sudstva je 18. marta 2020. godine doneo [Zaključak](#) u kojem se navodi da će se u toku vanrednog stanja održavati samo suđenja koja ne trpe odlaganja, dok će se u svim ostalim predmetima počev od 19. marta 2020. do okončanja vanrednog stanja, glavni pretresi/ročišta odlagati.

U praksi to je značilo da će sudovi u krivičnoj materiji održavati suđenja u prvom stepenu koja ne trpe odlaganja, a to su: suđenja u kojima je određen pritvor ili se traži određivanje pritvora; koja se vode za krivična dela iz čl. 245, 248 i 249 *Krivičnog zakonika*, prema maloletnim učinocima krivičnih dela, odnosno gde je oštećeni maloletno lice u vezi krivičnog dela protiv polne slobode iz Glave 18. *Krivičnog zakonika*; koja se odnose na nasilje u porodici; u kojima postoji opasnost od zastarelosti; za krivična dela izvršena za vreme vanrednog stanja i u vezi sa vanrednim stanjem i u kojima se odlučuje o zabrani rasturanja štampe i širenja informacija u sredstvima javnog informisanja. U građanskoj materiji suđenja koja ne trpe odlaganja su ona u kojima treba odlučiti o privremenoj meri; u kojima se odlučuje o merama zaštite od nasilja u porodici; u kojima se odlučuje o zadržavanju u zdravstvenoj ustanovi koja obavlja delatnost u oblasti neuropsihijatrije i izvršenje isprava u vezi sa porodičnim odnosima.

Već 19. marta **Alumni klub Pravosudne akademije** je ukazao u [saopštenju](#) na potrebu da se u sudovima i tužilaštvima hitno konkretizuju i odrede precizne mere zaštite od širenja virusa Kovid 19 među građanima i zaposlenima u pravosudnim organima. Apelovali su da se hitno konkretizuju mere na način da se u skladu sa donetom *Uredbom Vlade Srbije* i *preporukom Ministarstva pravde* otpočne sa svim merama zaštite građana i zaposlenih u pravosudnim organima. **Društvo sudija Srbije** je 20. marta 2020. godine izdalo [saopštenje povodom odluke o proglašenju vanrednog stanja i preporuka Ministarstva pravde](#) u kojem je pozvalo Predsednika Republike Srbije, predsednika Vlade Republike Srbije i predsednika Narodne Skupštine Republike Srbije da razmotre mogućnost donošenja uredbe kojom bi za vreme vanrednog stanja bio propisan opšti zastoj zastarevanja potraživanja i prekid prekluzivnih rokova, a Visoki savet sudstva i predsednik Vrhovnog kasacionog suda da „odrede jasne, konkretne i usklađene preventivne mere od širenja virusa KOVID 19 u radu sudova.

Kao reakcija na saopštenja usledilo je donošenje [Uredbe o rokovima u sudskim postupcima za vreme vanrednog stanja](#) prema kojoj rokovi za podnošenje tužbe u parničnom postupku, privatne tužbe u krivičnom postupku, predloga za pokretanje vanparničnog postupka ili postupka izvršenja i obezbeđenja, podnošenje tužbe u upravnom sporu i podnošenje ustavne žalbe, kao i rokovi za izjavljivanje pravnih lekova i sredstava ili za preduzimanje drugih pravnih radnji, prestaju teći za vreme vanrednog stanja. Takođe, u krivičnom i prekršajnom postupku, kao i u postupku za privredne presteupe, rokovi za izjavljivanje žalbe za odluke kojima se postupak okončava – prestaju da teku za vreme vanrednog stanja. Ovo je bilo od posebne važnosti za očuvanje prava na pristup sudu, naročito onih koji nisu imali mogućnost kretanja za vreme vanrednog stanja.² Potom je i 24. marta. 2020. godine doneta [Uredba o primeni rokova u upravnim postupcima za vreme vanrednog stanja](#) prema kojoj stranke u postupcima pred državnim, pokrajinskim i lokalnim organima, ustanovama, javnim preduzećima, posebnim organima preko kojih se ostvaruje regulatorna funkcija i pravnim i fizičkim licima kojima su poverena javna ovlašćenja, za vreme vanrednog stanja ne mogu snositi posledice svog nepostupanja u rokovima propisanim ili određenim u skladu sa zakonima kojima se uređuje upravni postupak ili posebni upravni postupci.

² Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM, [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Pravo na pravično suđenje”](#), Beograd, maj 2020. godine.

Dodatno, 1. aprila 2020. godine doneta je *Uredba o načinu učešća optuženog na glavnom pretresu u krivičnom postupku za vreme vanrednog stanja proglašenog 15. marta 2020. godine*, kojom se utvrđuje da se “za vreme vanrednog stanja u krivičnom postupku koji se vodi pred prvostepenim sudom, a kada predsednik veća, odnosno sudija pojedinac nađe, da je obezbeđenje prisustvo optuženog koji se nalazi u pritvoru, na glavnom pretresu otežano zbog opasnosti od širenja zarazne bolesti, može odlučiti da se učeće okrivljenog na glavnom pretresu obezbedi putem tehničkih sredstava za prenos zvuka i slike, ako je to - s obzirom na tehničke uslove, moguće”.³

U pogledu funkcionisanja javnih tužilaštava nakon preporuke Ministarstva pravde, za razliku od vremena pre pandemije, za vreme vanrednog stanja Republički javni tužilac na izgled je delovao veoma ažurno.⁴ Republičko javno tužilaštvo je već 16. marta 2020. godine donelo dva *Opšte obavezna uputstva*. Jedno se odnosilo na *organizaciju procesa rada u javnim tužilaštvima za vreme vanrednog stanja*. Drugo uputstvo nadovezivalo se na preporuku Ministarstva pravde da obavezno hitno postupaju u predmetima za krivično delo *nepostupanje po zdravstvenim propisima za vreme epidemije*, kao i po krivičnom delu iz *izazivanje panike i nereda*, i da će rad u predmetima koji ne trpe odlaganja i u kojima je potrebno preduzimanje hitnih mera propisanih posebnim zakonima, predmetima pojačane društvene opasnosti, pritvorskim predmetima i predmetima u kojima je preduzimanje radnji vezano za rok, radnje preduzimati bez odlaganja.

Ministarstvo pravde je 19. marta izdalo i *Preporuku o pooštavanju sankcija za lica koja prekrše mere samoizolacije pravosudnim organima*, gde se javnim tužilaštvima preporučuje da obavezno traže određivanje pritvora za sva lica koja prekrše meru samoizolacije, koja im je određena od strane nadležnih institucija i da ukoliko lice prekrši meru samoizolacije, javni tužilac obavezno predlaže sudu da takvom licu odredi meru pritvora, koju će ta lica izdržavati u posebnim ustanovama namenjenim za tu svrhu. Republičkom javnom tužiocu preporučeno je da u slučaju nepostupanja po navedenim uputstvima podnese disciplinsku prijavu protiv nadležnog javnog tužioca, odnosno zamenika javnog tužioca. Na ovaj način, a i pojedinim istupanjem predstavnika Ministarstva,⁵ izvršen je direktan pritisak izvršne vlasti na već poljuljanu samostalnost tužilaštva. Prema mišljenju predstavnika **Udruženja javnih tužilaca** rad javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca u vreme vanrednog stanja nije trebalo isključivo da se svodi na Opšte obavezna uputstva Republičkog javnog tužioca iako je nesporno da su se ona morala poštovati.⁶ Kako ističu, integritet i ugled, kao ni etički kodeks javnog tužilaštva nisu bili suspendovani. Tužiocima u vanrednom stanju, kao i u redovnom, formalno niko ne brani da vrše funkciju nezavisno od bilo kakvog spoljašnjeg uticaja, u skladu sa sopstvenom ocenom dokaza i tumačenjem pravnih normi.

Nalazi analize **Komiteta pravnika za ljudska prava YUCOM** pokazali su da su građanima veliki problem predstavljale česte izmene i dopune propisa usled kojih građani nisu adekvatno bili upoznati sa svojim pravima i obavezama, iako su sankcije za kršenje istih često bile veoma stroge i visoke i da se pravnom timu najveći broj građana obraćao u pogledu obaveze samoizolacije u kućnim uslovima i posledicama kršenja iste, kao i iz domena radnog prava.⁷

Kao jedno od najproblematičnijih pitanja postavlja se neaktivnost Ustavnog suda za vreme vanrednog stanja. Od početka vanrednog stanja podneta je nekolicina utemeljenih inicijativa za ocenu ustavnosti pojedinih akata donetih u vanrednom stanju, od kojih će neke biti spomenute dalje u izveštaju.⁸ Međutim, kao što je i van vanrednog stanja bio slučaj da Ustavni sud prilično retko zaseda, tako se i u vanrednom stanju prvi put oglasio

3 Više o efektima uredbe videti u delu koji se odnosi na *Pravo na pravično suđenje*.

4 O problemima u vezi sa statusom javnih tužilaca i neadekvatnom i parcijalnom reaganju RJT otvoreno je u više navrata govorilo Udruženje tužilaca Srbije, a o istom se raspravljalo i u okviru RG Nacionalnog konventa za Poglavlje 23.

5 Nedeljnik NIN, “Po kratkom postupku”, 23. april 2020. godine.

6 Otvorena vrata pravosuđa blog, Lidija Komlen Nikolić – Šta uvođenje vanrednog stanja znači za tužilaštvo?, 18. april 2020. godine, dostupno na: <https://otvorenavratapravosudja.rs teme/ustavno-pravo/sta-uvodenje-vanrednog-stanja-znaci-za-tuzilastvo>.

7 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM, “*Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Pravo na pravično suđenje*”, Beograd, maj 2020. godine, str. 6.

8 Inicijative su podnosile grupe advokata, Advokatska komora Srbije, Advokatska komora Vojvodine, a najviše ih je predato od strane organizacija civilnog društva. Vidi: <https://novaekonomija.rs/vesti-iz-zemlje/sve-vi%C5%A1e-inicijativa-za-ispitivanje-ustavnos-ti-vanrednog-stanja>.

1. maja i to *Reagovanjem povodom tvrdnji izrečenih u pojedinim medijima 30. aprila 2020. godine*, da je zgrada Ustavnog suda zaključana i da Ustavni sud ne radi. Ustavni sud je tom prilikom naveo da radi bez prekida i za vreme vanrednog stanja, te da je od 23. marta 2020. godine do prestanka vanrednog stanja obustavljen rad kancelarije za prijem podnesaka putem neposrednog kontakta sa strankama. Ustavni sud je odbacio inicijative za ocenu ustavnosti uvođenja vanrednog stanja tek 23. maja 2020. godine.⁹ Međutim, ostaje nejasno zašto se sud nije izjasnio o neustavnosti odgovarajućih propisa za vreme trajanja vanrednog stanja.

Konačno, kako bi građani imali jednak pristup sudu i mogućnost da ostvare pravo na jednaku zaštitu svojih prava i sloboda, a povodom ukidanja vanrednog stanja **Društvo sudija Srbije obratilo se Visokom savetu sudstva** da formira radno telo koje bi koordiniralo sa nadležnim epidemiološkim službama i bilo obaveštavano o merama koje su neophodne i nužne za bezbedan rad sudova.¹⁰ Preporučili su da VSS pozove Ministarstvo pravde da obezbedi smeštajne uslove, opremu i obezbeđenje sudova u aktuelnoj situaciji, te da zatraži dodatna budžetska sredstva za tekuće rashode sudova radi nabavke zdravstvene zaštitne opreme.

Policija

Prema *Zakonu o policiji* ona je zadužena za pripreme za delovanje za vreme vanrednog ili ratnog stanja, te da nastalim promenama prilagođava svoju organizaciju, oblike i metode rada u skladu sa zakonom i aktima donetim radi otklanjanja vanrednog, odnosno ratnog stanja. U načelu policija se stara o poštovanju mera ograničenja i zabrane kretanja i okupljanja, zdravstvenom nadzoru i karantinu, ali i izdaje dozvole za kretanje tokom policijskog časa. *Uredbom o merama za vreme vanrednog stanja* od 16. marta 2020. godine, koja je menjana 12 puta, propisane su mere koje ograničavaju Ustavom zagarantovana ljudska i manjinska prava tokom vanrednog stanja. Kako se navodi, Ministarstvo unutrašnjih poslova može narediti zatvaranje ustanova ili zabranu pristupa otvorenim prostorima, kao i sprečiti napuštanje određenog prostora bez posebne dozvole, a takođe se može narediti prinudno zadržavanje određene osobe ili grupe ljudi u određenom prostoru ili ustanovi. Uredbom nije bilo utvrđeno kada je kretanje ograničeno ili zabranjeno, iako Ustav nalaže takvu preciznost, već je to učinjeno naredbama ministra unutrašnjih poslova.¹¹

Ministar unutrašnjih poslova, uz saglasnost ministra zdravlja doneo je 18. marta 2020. godine *Naredbu o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije*, koja je potom menjana 5 puta. Ministar je par dana potom, 21. marta 2020. godine, doneo *Naredbu o zabrani okupljanja u Republici Srbiji na javnim mestima u zatvorenom prostoru*. Ovim naredbama jasno su ograničene sloboda kretanja i sloboda okupljanja. Istog dana Vlada je donela *Uredbu o prekršaju za kršenje Naredbe ministra unutrašnjih poslova o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije* koja propisuje da će svako ko prekrši zabranu kretanja, biti kažnjen iznosom od 50.000 – 150.000 dinara. Uredbom je propisano da prekršajni postupak može da se pokrene i privede kraju u slučaju krivičnog postupka prema jednoj osobi, ako krivični postupak sadrži elemente prekršaja, bez obzira na zabranu u članu 8(3) *Prekršajnog zakona*. Ne postoji opravdano objašnjenje za kažnjavanje pojedinaca koji naprave prekršaj dva puta, u krivičnom postupku, za krivično delo inkriminisano članom 248 *Krivičnog zakonika*, a potom i za prekršaj, koji je naveden u uredbi, što je u suprotnosti sa članom 34. Ustava i članom 4. *Protokola 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima* i principom *non bis in idem*, koji se ne sme narušiti ni tokom vanrednog stanja. Policija je tokom vanrednog stanja zbog kršenja policijskog časa privela preko 7 800 građana.¹²

9 N1, "Ustavni sud odbacio inicijative, stručnjaci kažu - čuva vlast od Ustava", 23. maj 2020. godine, dostupno na: <http://rs.n1info.com/Vesti/a602615/Ustavni-sud-odbacio-inicijative-strucnjaci-kazu-cuva-vlast-od-Ustava.html>.

10 U skladu sa članom 13. stav 1. alineje 18, 20. i 21. Zakona o Visokom savetu sudstva.

11 Sofija Mandić, „U milosti ministarstva“, Peščanik, 13. april 2020. godine, dostupno na: <https://pescanik.net/u-milosti-ministarstva/>.

12 Bojana Bogosav, „PRIVODENJA ZBOG PROTESTA Kažnjeno 57 građana zbog "lupanja u šerpe" i 56 zbog paljenja baklji", Blic, 6. maj 2020. godine, dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/hronika/privodjenja-zbog-protesta-kaznjeno-57-gradana-zbog-lupanja-u-serpe-i-56-zbog-paljenja/z04dgwx>.

Prema [istraživanju BIRODI](#)-ija građani su pak smatrali da su od ministarstava Republike Srbije najveći doprinos borbi protiv virusa COVID 19 dali Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo odbrane. U analizi **Beogradskog centra za bezbednosnu politiku** navodi se da policija nije uvek postupala “profesionalno, srazmerno, politički neutralno, vodeći računa najpre o potrebama i pravima građana”.¹³ Usled pravne nesigurnosti prouzrokovane svakodnevnim promenama propisa, policijski službenici nisu mogli da utvrde koja pravila važe u samom trenutku postupanja, tako da se dešavalo da postupaju na osnovu izjava sa konferencija za medije, a ne akta koji je objavljen u Službenom glasniku.¹⁴ Kako navode, kriterijumi na osnovu kojih je MUP izdavao dozvole za kretanje tokom policijskog časa nisu bili propisani, te su u praksi dozvole za kretanje u vreme policijskog časa izdavala i druga ministarstva, javna preduzeća ili opštinski krizni štabovi.¹⁵ Najbitniji propust u postupanju odnosio se na neadekvatno obaveštavanje ljudi koji su doputovali u Srbiju uoči proglašenja vanrednog stanja o merama kućnog karantina.

U analizi je policijsko zlostavljanje zabeleženo u tri slučaja, pri čemu je unutrašnja kontrola policije javno reagovala samo jednom.¹⁶ Usled nepropisanog postupanja policijskih službenika **Beogradski centar za ljudska prava** podneo je ukupno pet krivičnih prijava zbog zlostavljanja ili prebijanja.¹⁷ Zabrana kretanja, kao i izricanje brojnih mera izolacije, dosta su uticale na žrtave porodičnog nasilja, te je tako pravni tim YUCOM-a dobijao pitanja koja se odnose na način realizacije hitnih mera, naročito hitne mere udaljenja učinioca porodičnog nasilja iz stana. **Komiteta pravnika za ljudska prava – YUCOM** je 1. aprila uputio *Zahtev za pristup informacijama* od javnog značaja MUP-u Republike Srbije sa pitanjem koliko su hitnih mera po osnovu [Zakona o sprečavanju nasilja u porodici](#) naredili pripadnici MUP-a u toku prve dve nedelje vanrednog stanja, ali odgovor do momenta izrade izveštaja nije pristigao. Prema podacima koje je izneo **Autonomni ženski centar**, broj novoprijavljenih slučajeva nasilja u porodici u Grupi za koordinaciju i saradnju je prepolovljen, najverovatnije iz razloga nemogućnosti prijave zbog posledica vanrednog stanja.¹⁸

Beogradski centar za ljudska prava, Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Incijativa A11, CEPRIS, Građanske inicijative, Komitet pravnika za ljudska prava – YUCOM, Helsinški odbor za ljudska prava, Centar za praktične politike, Inicijativa mladih za ljudska prava i CHRIS Mreža podnele su [inicijativu za pokretanje postupka kontrole zakonitosti i pravilnosti rada Ministarstva unutrašnjih poslova](#), u vezi sa postupanjem policije po prijavama građana koje se odnose na okupljanja grupa građana koje u večernjim satima sa stambenih zgrada pale baklje i pirotehnička sredstva, kao i u vezi sa dodeljivanjem dozvola za kretanje u vreme zabrane kretanja.

---

13 Beogradski centar za bezbednosnu politiku, [“Sektor bezbednosti u vanrednom stanju: Testiranje demokratije”](#), Beograd, maj 2020. godine, str. 10.

14 Beogradski centar za bezbednosnu politiku, [“Policija u vreme vanrednog stanja”](#), maj 2020. godine, str. 6

15 Ibid, str. 7.

16 Beogradski centar za bezbednosnu politiku, [“Sektor bezbednosti u vanrednom stanju: Testiranje demokratije”](#), Beograd, maj 2020. godine, str. 10.

17 Krivična prijava protiv N.N. polic. službenika PU u Beogradu zbog zlostavljanja u Knez Mihajlovoj (OJT Bgd1 i SUKP); Krivična prijava protiv N.N. polic. službenika PU u Leskovcu zbog zlostavljanja u Knez Mihajlovoj (OJT Le i SUKP); Krivična prijava protiv N. N. polic. službenika PU u Beogradu zbog zlostavljanja na Crvenom krstu (OJT Bgd1 i SUKP); Krivična prijava za prebijanje migranata u Krnjači i obaveštenje ombudsmanu; Krivična prijava protiv N.N. policajaca za prebijanje građanina i obaveštenje ombudsmanu.

18 Autonomni ženski centar, [Saopštenje za javnost: Zaštita i podrška ženama žrtvama nasilja tokom prvih mesec dana vanrednog stanja](#), Beograd, 16, april 2020. godine.

Nezavisne institucije

Zaštitnik građana

Zaštitnik građana je po proglašenju vanrednog stanja objavio da će predstavnici Odeljenja za hitno postupanje pratiti stepen poštovanja ljudskih prava shodno uslovima ovakve vanredne situacije, a u okviru institucije formirana je mobilna ekipa institucije sastavljena od predstavnika Odeljenja za hitno postupanje, Sektora za prava lica lišenih slobode i Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NPM). Kako je navedeno u [saopštenju](#) ova terenska ekipa postupala je po sopstvenoj inicijativi, odnosno u onim situacijama za koje budu postojala saznanja da postoji opasnost od ugrožavanja prava građana u uslovima vanrednog stanja. Sektor za prava lica lišenih slobode i NPM bili su pripravnici za postupanje kada postoji sumnja da je došlo do povrede prava lica lišenih slobode, primene policijskih ovlašćenja, torture ili drugih oblika zlostavljanja. Od 20. marta 2020. godine, zbog velikog broja javljanja građana, radno vreme institucije produženo je 14 časova dnevno, sedam dana u nedelji.¹⁹ U prve dve nedelje primljeno je više od 250 poziva i više od 70 pismenih zahteva za zaštitu prava najčešće osoba sa invaliditetom i beskućnika, ali i u oblasti radnopravnih odnosa, roditelja sa maloletnom decom, kao i naših državljana u inostranstvu. Zaštitnik građana je obilazio centre koji su služili za prihvatanje ljudi koji su se vraćali u Srbiju iz inostranstva.²⁰ U cilju praćenja postupanja prema licima lišenim slobode tokom vanrednog stanja, od 6. aprila 2020. godine uvela je [posebnu telefonsku liniju](#) i za Nacionalni mehanizam za prevenciju torture.

Zaštitnik građana obraćao se u određenim situacijama nadležnim državnim organima, institucijama, ustanovama i organizacijama. Povodom obraćanja velikog broja građana Zaštitniku građana, i pojedinih reagovanja organizacija civilnog društva, [Zaštitnik se obratio premijerki povodom poteškoća pri pribavljanju dozvola za kretanje u toku zabrane kretanja](#) onim građanima koji se staraju o zaštiti naših građana sa invaliditetom, starih nepokretnih osoba, a posebno dece, kao i svih onih kojima je tuđa pomoć neophodna, nakon čega je uvedena dozvola da se zahtevi podnose elektronskim putem. Jedinicama lokalne samouprave upućen je [dopis sa apelom da što efikasnije preduzmu radnje u okviru svojih nadležnosti u postupku dobijanja dozvole za kretanje u vreme zabrane kretanja](#) u skladu sa Procedurom koju je izdalo Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Odeljenje za hitno postupanje Zaštitnika građana je po saznanju da je u Gerontološkom centru Niš virusom COVID-19 inficirano 140 od 256 njegovih korisnika i četvero zaposlenih, uputio dopis da se u što hitnijem roku dostavi kompletna relevantna dokumentacija i informacija o svim činjenicama i okolnostima konkretnog slučaja. Drugi dopis upućen je Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, zatraženo je da se u što hitnijem roku izvrši neposredni nadzor Gerontološkog centra.²¹ Dodatno, 22. aprila 2020. godine Zaštitnik građana je uputio dopise 20 ustanova socijalne zaštite i domova za smeštaj odraslih i starih čiji je osnivač Republika Srbija i AP Vojvodina i u kojima je potvrđeno prisustvo koronavirusa, sa zahtevom za dostavljanje dokumentacija i odgovora na pitanja u vezi sa okolnostima i merama koje se preduzimaju u zaštiti zdravlja korisnika navedenih ustanova.²²

19 Informacija ["Zaštitnik građana od sutra radi i vikendom, za građane uveden dodatni broj telefona"](#), 19. mart 2020. godine.

20 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM uputio je odeljenju nekoliko dopisa koji su se ticali zadržavanja državljana Srbije na granici sa Mađarskom, kao i indicija o stanju u privatnom domu za stare u Nišu i Gerontološkom centru u Vršcu, na osnovu pitanja građana. U prvom slučaju Zaštitnik je tražio više informacija o zadržavanju, nakon čega su lica puštena da uđu u zemlju. Nema informacija da li je reakcija granične policije došla nakon reagovanja institucije. U druga dva slučaja, čeka se odgovor.

21 Informacija ["Zaštitnik građana pokrenuo postupke kontrole rada Gerontološkog centra Niš i Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja"](#), 14. april 2020. godine.

22 Informacija ["Zaštitnik građana pokrenuo postupke kontrole u ustanovama socijalne zaštite i domovima za smeštaj odraslih i starih, kao i Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja"](#), 22. april 2020. godine.

Predsednici Vlade Republike Srbije ova institucija podnela je inicijativu za izmenu-dopunu *Uredbe o merama za vreme vanrednog stanja*, tako da se mere zabrane kretanja propisane članom 1a ne odnose na žrtve nasilja u porodici, koje napuštaju stanove, prostorije i objekte za stanovanje u stambenim zgradama i izvan domaćinstava (okućnica), radi zaštite od nasilja. Ovakav stav Zaštitnika građana zasnovan je na iskustvu u radu i saznanju do kojih je došao u periodu vanrednog stanja, a što je sadržano i u *saopštenju Specijalne izvestiteljke Ujedinjenih nacija za nasilje nad ženama* od 27. marta 2020. godine u kome se posebno naglašava da naponi i restriktivne mere usvojene širom sveta u cilju borbe protiv pandemije Covid 19 povećavaju rizik od intenziviranja nasilja u porodici, naročito u slučajevima ograničenja slobode kretanja.

Nacionalni preventivni mehanizam, kako je sopšteno na početku vanrednog stanja, nastavio je sa radom. Zaštitnik građana uputio je *dopise svim organima uprave, u čijoj su nadležnosti ustanove u kojima se nalaze ili mogu nalaziti lica lišena slobode* 27. marta 2020. godine u kojem ih podseća da je zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja apsolutna i da zaštitne mere koje država preduzima u suzbijanju COVID-19 nikada ne smeju rezultirati nijednim oblikom zlostavljanja lica lišenih slobode. Prva poseta NPM-a bila je *Okružnom zatvoru u Beogradu*, a potom su posećena *oba kazneno-popravna zavoda u Padinskoj Skeli i KPZ Sremska Mitrovica*, kako bi proverili na koji način uprava ustanove sprovodi mere u borbi protiv širenja korona virusa (COVID-19) i kako se u ovim okolnostima obezbeđuje ostvarivanje osnovnih prava lica lišenih slobode. Za razliku od prve dve posete koje su imale za cilj da provere uslovnost i primenu mera protiv pandemije, poseta KPZ Sremska Mitrovica organizovana je i zarad provere osnovanosti informacija o kršenju prava lica lišenih slobode, po prijavi. Kako navode, obavljani su nenadzirani razgovori sa dva osuđena lica, kao i uvid u relevantnu dokumentaciju.

Inicijativa za socijalna i ekonomska prava A11 izrazila je zabrinutost povodom nedostatka reakcije Zaštitnika građana koji je u više navrata istakao da pomno prati stanje na svim mestima lišenja slobode, ali kako su naveli, ne i u slučaju izbeglica, migranata i tražioca azila. Prema njihovim nalazima 6. aprila 2020. godine, u odnosu na realan smeštajni kapacite ukupna stopa prenaseljenosti centara za azil je 106%. Najteže prenaseljeni prihvatni centar je u Somboru (448%), potom u Principovcu (439%), Kikindi (275%), Adaševcima (254%), Preševu (167%), Bosilegradu (133%), Obrenovcu (118%), Bujanovcu (119%), Šidu (113%) i Vranju (105%).²³ Pravnici **Beogradskog centra za ljudska prava** dobili su informacije od tražilaca azila o pogoršanju uslova smeštaja u nekoliko centara za azil i prihvatnih centara. Najčešći problemi su prenaseljenost objekata kolektivnog smeštaja, loši higijenski uslovi, nedovoljni i jednolični obroci. Nakon nekoliko apela organizacija civilnog društva, NPM je obavio nekoliko poseta prihvatnim centrima za smeštaj migranata u *Adaševcima i Obrenovcu*, kao i *Prihvatištu za strance u Padinskoj Skeli*. Informacije o nalazima posete i oceni stanja u centrima nisu bili deo objavljivanih vesti.

Zbog dubokih ograničenja osnovnih prava korisnicima ustanova socijalne zaštite, **Inicijativa za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S** je u više navrata predlagao Nacionalnom mehanizmu za prevenciju torture posećivanje ovih ustanova u cilju sprečavanja tretmana i mera koji bi mogli da dovedu do mučenja, nečovečnog i ponižavajućeg postupanja, a u skladu sa preporukama Ujedinjenih nacija i Saveta Evrope. NPM je odbio zahteve MDRI-S da se ovakav monitoring sprovede, tako da su u kritičnom periodu ljudi sa mentalnim invaliditetom ostavljeni bez nezavisnog monitoringa. Uprkos predlozima MDRI-S da bi tim za posete mogao preduzeti sve mere opreza, poput prethodnog testiranja na COVID-19 i nošenja zaštitne opreme, ove molbe su odbijene sa obrazloženjem da nema dovoljno raspoloživih zaposlenih kao i da bi se posetama moglo ugroziti zdravlje korisnika.

***

Udruženje lokalnih ombudsmana Srbije skrenulo je pažnju *saopštenjem 30. marta 2020. godine* na mogućnost povećanja nasilja u porodici u uslovima vanrednog stanja, težak položaj pripadnika ugroženih grupa, posebno osoba sa invaliditetom. Javnost je obaveštena o mogućnosti *obraćanja kancelarijama lokalnih ombudsmana u slučajevima kršenja ljudskih prava*, koje funkcionišu u 21 opštini.

²³ Inicijativa za socijalna i ekonomska prava A11, *“Lišenje slobode izbeglica, tražilaca azila i migranata u Republici Srbiji kroz mere ograničenja i mere odstupanja od ljudskih i manjinskih prava donetih pod okriljem vanrednog stanja”*, Beograd, april 2020. godine.

Poverenik za zaštitu ravnopravnosti

U pogledu reagovanja institucije Poverenika za zaštitu ravnopravnosti izdato je nekoliko preporuka koje su bile od važnosti za zaštitu položaja pojedinih ranjivih grupa od efekata mera Vlade Republike Srbije i pratećih odluka nadležnih ministarstava.

Među njima su: [Preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti RT Srbije](#) i [Preporuka mera za ostvarivanje ravnopravnosti RT Vojvodine](#) kako bi se informacije o COVID 19 virusu u što većoj meri i pravovremeno učinile dostupnim gledaocima sa oštećenim sluhom posredstvom korišćenja titlova i/ili znakovnog jezika; [Preporuka mera Ministarstvu unutrašnjih poslova povodom registracije vozila starijih građana u vreme vanrednog stanja](#) kako bi to u njihovo ime mogli da urade i osobe koje nisu srodnici; [Preporuka mera Ministarstvu zdravlja u vezi brojeva telefona namenjenih pomoći starijim licima](#); [Preporuka mera za snabdevanje električnom energijom starijih i socijalno ugroženih](#) kako bi se licima koja su starija od 65 odnosno 70 godina omogućilo snabdevanje električnom energijom, kao i socijalno ugroženim građanima, uključujući najsiromašnije građane, stanovnike neformalnih naselja, pripadnike romske nacionalne manjine koji spadaju među najsiromašnije i najmarginalizovanije grupe stanovništva usled nemogućnosti pronalaženja posla i radnog angažovanja; [Preporuka mera Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja povodom položaja osoba sa autizmom](#) povodom mogućnosti izdavanja dozvola za kretanja; [Preporuka mera u vezi sa dozvolama za kretanje, rada linija za pomoć i podršku, nasilja u porodici](#); kao i [Preporuka mera za unapređenje položaja Roma u romskim naseljima](#) kako bi se u romskim naseljima obezbedio pristup čistoj vodi i uključivanju romskih koordinatora u rad gradskih/opštinskih organa.

Poverenica je 26. marta 2020. godine podnela [inicijativu Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja da se roditeljima i starateljima dece, deci i odraslim osobama sa autizmom dozvoli kretanje](#), u ograničenom vremenu, u blizini mesta stanovanja, tokom opšte zabrane kretanja, zbog održavanja dnevne rutine i navika koje su za njih vrlo važne. Na osnovu inicijative napravljene su izmene [Uredbe o merama za vreme vanrednog stanja od 09.04.2020.](#) godine, te je licima sa razvojnim poteškoćama i autizmom omogućeno kretanje i u vreme zabrane kretanja. Drugu inicijativu podnela je 30. aprila 2020. godine Vladi Republike Srbije u pogledu [izmena i dopuna Uredbe o jednokratnoj novčanoj pomoći](#), koja bi podrazumevala uplatu bez podnošenja prijave, i to za nezaposlene, zatim osobe sa invaliditetom koje su korisnici prava na uvećan dodatak za negu, roditelje, odnosno hranitelje ili staratelje koji ostvaruju pravo na dečji dodatak, kao i samostalne umetnike koji su u prethodnom periodu bili potpuno onemogućeni da obavljaju svoju delatnost.

[Upozorenja za javnost](#) koja su izdavana ticala su se stigmatizacije ljudi obolelih od virusa COVID 19, vređanja novinarkе Žakline Tatalović i članice Kriznog štaba dr Darije Tepavčević Kisić, kao seksističkog ponašanja predstavnika opozicione političke partije na društvenoj mreži twitter, Sergeja Trifunovića. Reagovanje na napade na novinarku usledilo je tek nakon što je naišlo na negodovanje javnosti, osudu novinarskih udruženja, kao i Stranke slobode i pravde.²⁴

Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti

Već početkom vanrednog stanja 17. marta 2020. godine Poverenik je objavio [informaciju o izmenjenom načinu funkcionisanja pisarnice](#). Povodom žalbi roditelja dece školskog uzrasta apelovao je na škole i prosvetne radnike da, da prilikom upotrebe savremenih elektronskih sredstava komunikacije, vode računa o dopuštenosti obrade podataka o zdravstvenom stanju, te o merama zaštite istih podataka, kako isti ne bi bili dostupni licima koja nisu ovlašćena da raspoložu ovim podacima. [Poverenik se obratio Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja](#) i ukazao na neohodnost poštovanja [Zakona o zaštiti podataka o ličnosti](#) i u kriznim i vanrednim situacijama, jer su podaci o zdravstvenom stanju lica posebna vrsta podataka o ličnosti, čija je obrada veoma restriktivna.

²⁴ N1, "SSP zahteva da poverenica zaustavi maltretiranje novinarkе N1", 25. april 2020. godine, dostupno na: <http://rs.n1info.com/Vesti/a592808/SSP-zahteva-da-poverenica-zaustavi-maltretiranje-novinarke-N1.html>.

U pogledu *Uredbe o primeni rokova u upravnim postupcima za vreme vanrednog stanja*, Poverenik je istakao da su [otklonjene nedoumice u odnosu na tok i računanje rokova](#) za vreme vanrednog stanja u pogledu tumačenja računanja rokova u postupcima koji se vode najviše po *Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*. Poverenik je, [podsetivši na zabranu ograničavanja prava na zaštitu podataka o ličnosti, čak i u vreme vanrednog stanja](#), upozorio građane na moguće zloupotrebe podataka o ličnosti od strane nepoznatih lica putem društvenih mreža (tzv. fišing kampanja).

Po obaveštenju **SHARE fondacije** o slučaju [kompromitovanja jednog dela podataka Informativnog sistema Covid-19 sa podacima obolelih građana](#), 17. aprila 2020. godine, kancelarija Poverenika reagovala je i obavestila nadležne u Republičkom Fondu za zdravstveno osiguranje, nakon čega je propust otklonjen. Nakon što bude obavljen inspeksijski nadzor, utvrdiće se da li ima elemenata krivičnog dela ili prekršaja.

Regulatorno telo za elektronske medije

Za vreme proglašenog vanrednog stanja sednice Saveta REM-a su održavane elektronski tj. telefonskim putem (ukupno je održano pet sednica: jedna po hitnom postupku i četiri vanredne). Tokom ovog perioda nije bilo moguće pratiti rad REM-a, jer su zapisnici sa ovih sednica postali dostupni javnosti tek poslednje nedelje maja 2020. godine. Na prvoj [sednici po hitnom postupku](#) doneta je *Odluka o objavljivanju saopštenja za medije*, te su PMU upozoreni da su dužni da se pridržavaju profesionalnih standarda u izveštavanju tokom pandemije,²⁵ a javnost je obavestena da će u vreme vanrednog stanja REM postupati samo po hitnim predmetima koji ne trpe odlaganje u odlučivanju, a koji se odnose na primenu svih odluka organa javne vlasti u cilju suzbijanja epidemije.²⁶

Na održanim vanrednim sednicama, Savet REM-a je postupao u sledećim predmetima kao hitnim:

- Usvojio je Izveštaj o nadzoru PMU tokom predizborne kampanje za republičke, pokrajinske i lokalne izbore – drugi presek;
- Doneo je odluku o odlaganju plaćanja naknada za pružanje medijske usluge PMU koje dospevaju u periodu mart-maj 2020. godine, a koji za to podnesu zahtev;
- Doneo je odluku o izdavanju dozvole za pružanje medijske usluge na osnovu zahteva Adria Media Group d.o.o. Beograd - TV Kurir za period 2020 – 2028. godine;
- Razmatrani su i usvojeni finansijski i izveštaj o radu REM-a za 2019. godinu;²⁷
- Nije usvojen predlog nove članice Saveta REM-a da se dnevni red za 377. vanrednu sednicu dopuni tačkom - razmatranje i donošenje odluke o donošenju Pravilnika o vremenu emitovanja rijalitija „prisilnog okruženja“ u programima pružalaca medijskih usluga;
- Razmatran je izveštaj Službe za nadzor i analizu o programskom sadržaju emitovanom u informativnom programu TV Pinka po prijavi građanina zbog otkrivanja identiteta obolelih od Kovida-19, te doneta odluka da nema mesta pokretanju postupka.²⁸

25 REM, Saopštenje za medije, mart 2020., dostupno na: <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti/2020/03/saopstenje-za-medije>.

26 REM, Obaveštenje o radu REM tokom trajanja vanrednog stanja, mart 2020. godine, dostupno na: <http://www.rem.rs/sr/arhiva/vesti/2020/03/obavestenje-o-radu-rem-tokom-trajanja-vanrednog-stanja>.

27 REM, Vanredna sednica, mart 2020., dostupno na: <http://www.rem.rs/sr/arhiva/sednice/2020/03/376-vanredna-sednica>.

28 REM, Vanredna sednica, April 2020., dostupno na: <http://www.rem.rs/sr/arhiva/sednice/2020/04/377-vanredna-sednica>.

Tokom trajanja vanrednog stanja, Savet REM-a nije izrekao nijednu meru protiv PMU zbog kršenja relevantnih propisa, mada je pored prethodno spomenute, bilo više inicijativa i prijava, koje su stavljene na dnevni red za odlučivanje.

- Prijave protiv TV Pink-a REM-u su podneli Nezavisno udruženja novinara Srbije, kao i dva nova člana Save-ta zbog kršenja Zakona o elektronskim medijima i mogućeg krivičnog dela u propagiranju primene ozonske terapije u lečenju Kovida-19 u programskim sadržajima te televizije prikazivanih za vreme vanrednog stanja. O prijavama je Savet odlučivao nakon ukidanja vanrednog stanja, na osnovu izveštaja Službe za nadzor i analizu, a obe prijave su tretirane kao obaveštenja primljena od građana. U ovom slučaju je done-ta odluka da se pokrene postupak za izricanje mere protiv TV Pink.²⁹ Dnevni red i zapisnik sa ove sednice još uvek nisu javno dostupni, ali su mediji preneli informaciju da je Savet većinom glasova izglasao da TV Pink ne bude kažnjen zbog propagiranja primene ozonske terapije u lečenju kovida-19.³⁰
- Stručna služba za nadzor je po službenoj dužnosti sačinila dva izveštaja o nadzoru TV Happy za emitovanje programskih sadržaja kojima se vređa dostojanstvo ličnosti i podstiče mržnja za vreme vanrednog stanja. Izveštaji su, kao i prethodni, razmatrani na telefonskoj 378. vanrednoj sednici. Savet je doneo odluku da se pokrene postupci za izricanje mera protiv TV Happy, ali o ishodima ova dva postupka za sada nema javno dostupnih informacija.
- Slavko Ćuruvija fondacija je 6. maja 2020. podnela prijavu protiv TV Kopernikus povodom kršenja Pravilni-ka o zaštiti ljudskih prava u oblasti pružanja medijskih usluga. Voditelj emisije koja se emituje svakodnevno na ovoj televiziji je istaknuti funkcioner SNS-a suprotno članu 9 stav 4 koji predviđa da lice koje je funkcioner ili istaknuti predstavnik određene političke stranke ne može biti voditelj, spiker ili reporter u vestima ili programu aktuelnosti. REM-u je takođe upućen Zahtev za priznanje svojstva stranke u postupku. Do danas nije dobijen nikakav odgovor, a emitovanje emisije je prekinuto pre zasedanja Saveta po ovom pitanju, uz izjave članice REM-a u medijima da će REM tražiti ukidanje emisije samo do kraja izbora,³¹ mada su po službenoj dužnosti to morali da urade nevezano za izbore.

Kako ističu iz **Slavko Ćuruvija fondacije** iako su uočeni pozitivni pomaci u transparentnosti rada REM-a, ima još dosta prostora za unapređenje, a novi članovi REM-a koji su inicirali ove procese moraju biti podržani.³² Primetan je pozitivan pomak u kvalitetu zapisnika sa sednica Saveta REM-a koje su održane za vreme vanrednog stanja, koji su postali informativni i sadržajni i na osnovu kojih može da se prati tok sednica i osnov za odlučivanje, **što pre vanrednog stanja nije bio slučaj**. Ipak, zapisnici se objavljuju sa velikim zakašnjenjem, Savet ne održava konferencije za novinare, a internet prezentacija Regulatora je nepregledna.

Savet REM-a još uvek nije otvorio sednice za javnost. REM je odbio zahtev **UNS-a** za izveštavanje sa sednice održane 21. maja pozivajući se na epidemiološke mere koje su na snazi,³³ iako postoji opravdani interes javnosti za informacijama sa ove sednice (za koju još uvek nije dostupan ni dnevni red, ni zapisnik). Podnosioci prijava protiv pružalaca medijskih usluga koji vređaju ili ugrožavaju opšti interes ostaju uskraćeni za informaciju o statusu prijave u pokušajima zaštite opšteg interesa. Ovakve prijave Regulator tretira kao obaveštenje primljeno od građana, te pokreće postupak po službenoj dužnosti (i to samo u slučaju da su prijave uredne i potkrepljene svim dokazima) i ne obaveštava podnosiocima prijave o pokretanju ili o ishodu postupka. Treba napomenuti i da su iz trenutno dostupnih materijala vidljivi naponi dva nova **člana** REM-a u borbi za transparentnost rada REM-a, kao i to da bivaju nadglasani u naporima da na dnevni red stave pitanja od opšteg interesa za javnost.

29 REM, Vanredna sednica, maj 2020., dostupno na: <http://www.rem.rs/sr/arhiva/sednice/2020/05/378-vanredna-sednica>.

30 Cenzolovka, "Savet REM-a: Nema kazne za pink zbog ozoniranja", 21. maj 2020., dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/savet-rem-a-nema-kazne-za-pink-zbog-ozoniranja/>.

31 Cenzolovka, "Zekić: REM će od TV Kopernikus tražiti ukidanje Đukanovićeve emisije do izbora", 7. maj 2020., dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/zekic-rem-ce-od-tv-kopernikus-traziti-ukidanje-djukanoviceve-emisije-do-izbora/>.

32 Cenzolovka, "Posle godina skrivanja, REM počeo da objavljuje zapisnike, ali je i dalje zatvoren za javnost", 28. maj 2020., dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/posle-godina-skrivanja-rem-poceo-da-objavljuje-zapisnike-ali-je-i-dalje-zatvoren-za-javnost/>.

33 Cenzolovka, "REM ne dozvoljava novinarima da prate sednice koje bi im „ugrozile zdravlje“", 21. maj 2020., dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/drzava-i-mediji/rem-ne-dozvoljava-novinarima-da-prate-sednice-koje-bi-im-ugrozile-zdravlje/>.

Osnovna prava slobode i položaj ranjivih grupa

Sloboda kretanja

Sloboda kretanja propisana je članom 39 *Ustava Republike Srbije* i svako ima pravo da se slobodno kreće i nastanjuje u Republici Srbiji, da je napusti i da se u nju vrati. Ova sloboda spada u prava koja se mogu ograničiti zakonom, ako je to neophodno radi sprečavanja širenja zaraznih bolesti. Ovo pravo ograničeno je već [Odlukom o proglašenju bolesti COVID-19 izazvane virusom SARS-CoV-2 zaraznom bolešću](#), kojom je data mogućnost da nadležni organi privremeno zabrane, odnosno ograniče ulazak i kretanje licima koja dolaze iz virusom pogođenih zemalja i regiona u odluci taksativno nabrojanih. Ova odluka pretrpela je nekolicinu izmena u kojima se pravila razlikovala u tome iz koje zemlje se ulazi u Srbiju, pa je mera stavljanja pod nadzor i kućnu izolaciju u skladu sa tim propisivana na 14 odnosno 28 dana, da bi se naknadnim izmenama uveo izraz karantin i odredila ustanova u koju se lica upućuju. Licima koja se nalaze u samoizolaciji mera je produžena za još 14 dana, a izmenjena su i pravila o karantinu odnosno upućivanju na kućnu izolaciju ili odgovarajuću zdravstvenu ustanovu.³⁴

[Naredba o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije](#) doneta 18. marta 2020. ograničila je kretanje licima sa navršениh 65 godina i naviše u naseljenim mestima preko 5000 stanovnika, kao i licima sa navršениh 70 godina i naviše u naseljenim mestima do 5000 stanovnika zabranjuje kretanje na javnim mestima, odnosno van stanova, prostorija i objekata za stanovanje u stambenim zgradama i izvan domaćinstva u potpunosti, dok se ostalim licima kretanje zabranjuje od 20 časova uveče do 5 časova ujutro. Pomenuta odluka menjana je još četiri puta. **Beogradski centar za ljudska prava** je skrenuo pažnju javnosti i Vladi Republike Srbije [Pismom predsednici Vlade o neustavnosti Uredbe o merama za vreme vanrednog stanja i Naredbe o zabrani kretanja 27.3.2020.](#) na štetne posledice pravnog okvira uvedenog za vreme vanrednog stanja u pogledu prekršajnog kažnjavanja građana koji krše Naredbu o ograničenju i zabrani kretanja. Kako nije bilo reakcija nadležnih, a po oceni Centra je Naredba neustavna, Centar je podneo [inicijativu za pokretanje postupka za ocenu ustavnosti Uredbe o merama za vreme vanrednog stanja i Naredbe o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije](#). Navedena Naredba prestala je da važi 9. aprila, članom 6 [Uredbe o dopunama Uredbe o merama za vreme vanrednog stanja](#). Ustavnom sudu podneta [je inicijativa za pokretanje postupka za ocenu ustavnosti i saglasnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima Uredbe o prekršaju za kršenje Naredbe ministra unutrašnjih poslova o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije](#), donete za vreme vanrednog stanja uvedenog zbog pandemije Covid-19. Inicijativa se odnosi na predviđenu mogućnost dvostrukog kažnjavanja, krivičnog i prekršajnog, lica koja prekrše zabranu.

Pravo na slobodu kretanja ograničeno je i [Odlukom o zatvaranju graničnih prelaza](#) koja je doneta 12. marta 2020. [Odlukom o zatvaranju svih graničnih prelaza za ulazak u Republiku Srbiju](#) od 19. marta 2020. **Komiteo pravnika za ljudska prava YUCOM** istakao je da je veliki broj tražilaca pravne podrške isticao probleme uzrokovane zabranom kretanja.³⁵ Problemi su se javljali povodom dobijanja rešenja ili potvrda o obavezi samoizolacije za pravdanje izostanka sa radne obaveze, zbog čega je uputio [Predlog Kriznom štabu RS](#) o omogućavanju da se licima izdaju rešenja o kućnoj izolaciji, predlažući mogućnost donošenja kolektivnih rešenja. Ministarstvo zdravlja omogućilo je potom podnošenje online zahteva za potvrdu o samoizolaciji za lica koja su bila u kontaktu sa obolelima. Prema nalazima analize YUCOM-a najviše je ograničenje ovog prava uticalo na sugrađane koji su navršili 65 odnosno 70 godina života, beskućnike, socijalno ugrožene, osobe sa invaliditetom i razvojnim poteškoćama, kao i tražioce azila i migrante.³⁶

34 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Sloboda kretanja, sloboda okupljanja, sloboda veroispovesti”](#), Beograd, april 2020. godine.

35 YUCOM-u su se obraćali povodom isteka zakupa stana licima u samoizolaciji, licima koja su pretrpela ozbiljnu telesnu povredu nedovoljnu da po protokolu ekipa Zavoda za hitnu medicinsku pomoć dođe po pacijenta, članovi porodica lica u kućnoj izolaciji kojima nije bilo jasno da li i za njih važi ova obaveza.

36 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Sloboda kretanja, sloboda okupljanja, sloboda veroispovesti”](#), Beograd, april 2020. godine.

Sloboda okupljanja

Sloboda okupljanja garantovana je članom 54 *Ustava RS*, a istu je moguće ograničiti zakonom samo ako je to neophodno usled zaštite javnog zdravlja, a slično navodi i [Zakon o javnom okupljanju](#) u članu 8. Ova sloboda ograničena je [Uredbom o merama za vreme vanrednog stanja](#), koja u članu 4 predviđa zabranu sazivanja i održavanja zborova i svih drugih okupljanja građana na otvorenom prostoru, a prema naknadnim izmenama i u zatvorenom prostoru zabranjuju se sva okupljanja, osim u slučaju posebnog interesa za rad i funkcionisanje državnih organa i službi, za čije održavanje posebno odobrenje u skladu sa ovom odlukom izdaje ministar unutrašnjih poslova. Donete su *tri Naredbe o zabrani okupljanja u Republici Srbiji na javnim mestima u zatvorenom prostoru*, kojima su radi sprečavanja širenja zarazne bolesti COVID-19 zabranjena javna okupljanja na celoj teritoriji Republike Srbije na javnim mestima u zatvorenim prostorima kada se okuplja više od 100 ljudi, potom je broj smanjen na 50, i poslednjom izmenom na okupljanja više od pet lica.³⁷ Prema istraživanju **Beogradskog centra za bezbednosnu politiku** Ministar zdravlja je omogućio organizaciju više okupljanja u kojima je učestvovao predsednik Republike, koja su više podsećala na aktivnosti političke kampanje nego pružanje medicinske pomoći.³⁸

Sloboda izražavanja i sloboda medija

Ustavom Republike Srbije u članovima 46. i 50. jemči se pravo na slobodu mišljenja i izražavanja odnosno pravo na slobodu medija. Pravo na slobodu mišljenja i izražavanja obuhvata i slobodu da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje. Ovo pravo je podložno ograničenju ako je to propisano zakonom i neophodno između ostalog radi zaštite javnog zdravlja i nacionalne bezbednosti Republike Srbije.³⁹ Kada je reč o pravu na slobodu medija u članu 50. *Ustava Srbije* propisano je da u Republici Srbiji nema cenzure. Nadležni sud može sprečiti širenje informacija i ideja putem sredstava javnog obaveštavanja samo ako je to u demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje *Ustavom* utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojom se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.⁴⁰

Sloboda izražavanja i medija bila je u fokusu kako domaće tako i međunarodne javnosti u toku trajanja vanrednog stanja. Pored brojnih alarmantnih primera kršenja ovih prava, naročito je bilo zabrinjavajuće donošenje [Zaključka Vlade Republike Srbije](#) 28. marta koji se odnosio na informisanje u vreme vanrednog stanja i pandemije virusa Covid-19. Za ovaj zaključak javnost je saznala tek par dana kasnije, 31. marta njegovim objavljivanjem u Službenom glasniku RS. Zaključkom se predviđa da se za obaveštavanje javnosti o stanju i posledicama zaraze korona-virusom ovlašćuje isključivo Krizni štab, odnosno da sva obaveštenja javnosti daje predsednica Vlade ili lica koja ovlasti Krizni štab. Njime se takođe predviđa da se obaveštenja o preduzetim zdravstvenim merama i drugim informacijama data od strane neovlašćenih lica ne mogu smatrati pouzdanim i da otvaraju mogućnost za primenu propisa koji se odnose na mogućnost pozivanja na odgovornost i snošenje pravnih posledica zbog širenja dezinformacija u periodu vanrednog stanja.

Sadržinski, zaključak je bio u suprotnosti sa *Ustavom Republike Srbije*, *Zakonom o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja*, *Zakonom o javnom informisanju i medijima*, ali i *Zakonom o zaštiti stanovništva od zaraznih bolesti* koji predstavlja osnov za donošenje zaključka. Predviđenim odredbama sužavaju se i ugrožavaju *Ustavom* zagarantovana prava da svako ima pravo na potpuno i blagovremeno obaveštenje o pitanjima od javnog značaja jer se Krizni štab određuje kao jedini „organ” koji prikuplja podatke i donosi odluku o tačnoj i proverenoj informaciji. Zaključkom se ograničava i uskraćuje protok informacija ka javnosti u pogledu

37 Ibid.

38 Konkretni primeri okupljanja bili su poseta Nišu od 10. aprila 2020. godine, u Novom Pazaru 14. aprila, a zabeležena su i okupljanja na krovovima zgrada i paljenje baklji, na inicijativu narodnog poslanika iz vladajuće stranke 29. aprila i nekoliko narednih dana. Detaljnije vidi: http://www.bezbednost.org/upload/document/policija_u_vanrednom_stanju.pdf. str. 8-9.

39 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM „[Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda medija, pravo na obaveštenost](#)”, Beograd, maj 2020. godine.

40 Ibid.

du takozvanih „privilegovanih” informacija koje se tiču ugrožavanja i zaštite zdravlja ljudi i životne sredine, ograničava se slobodan protok informacija jer se onemogućava izveštavanje u vezi sa pribavljenim podacima od strane organa i organizacija koje ih imaju u svom posedu, sprečavaju da građanima daju informacije upravo oni koji po prirodi stvari poseduju informacije ili mogu da provere njihovu tačnost – rukovodioci i drugi zaposleni u zdravstvenim institucijama.⁴¹ Zaključak je podrazumevao centralizovanje informacija i jasan pokušaj cenzure, te je stoga, nakon reagovanja domaće i međunarodne javnosti, [povučen 2. aprila](#). Predsednica Vlade Ana Brnabić je tokom prilikom izjavila da će Vlada povući zaključak na „molbu” Predsednika Republike što još jednom pokazuje tendenciju prekoračenja ustavnih ovlašćenja i koncentraciju moći u funkciji Predsednika Republike.

Imajući u vidu da pandemija korona-virusa nije dovela samo do negativnih posledica po zdravlje građana već da su sve jasnije i intezivnije ekonomske implikacije u vidu pada privredne aktivnosti i otpuštanja velikog broja radnika, pod posebnim pritiskom su se našli zaposleni u medijskom sektoru. Iz tog razloga su medijska i novinarska udruženja – **NUNS, NDNV, ANEM, Lokal Press, AOM i Asocijacija medija**, u saradnji sa **Sindikatom „Nezavisnost”**, uputila Vladi Srbije [predloge mera za ublažavanje negativnih posledica vanrednog stanja po ekonomski opstanak medija i zaštitu radnih prava novinara i medijskih radnika](#). U dopisu su zahtevali od države da preduzme odgovarajuće mere kako bi se pomoglo novinarima koji se suočavaju sa drastičnim padom prihoda, ali i radom u veoma teškim i nebezbednim uslovima. Oni su zaključili da će nedonošenje adekvatnih mera u dogledno vreme, osim na egzistenciju novinara, uticati i na slobodan protok informacija i istinitu i pravovremenu informisanost građana.

Zabrinjavajuće stanje u medijima i onemogućavanje ostvarivanja prava na slobodu izražavanja i medija je problem sa kojim se Srbija suočavala i pre pandemije i uvođenje vanrednog stanja, na koji su ukazivali domaća i međunarodna javnost, a predstavnici vlasti negirali. Pogoršanje stanja je naročito bilo vidljivo tokom vanrednog stanja i pandemije virus Covid-19 na šta ukazuju i brojni primeri kršenja prava na slobodu izražavanja i medija u praksi. Na zabrinjavajuće stanje ukazali su i izveštaji međunarodnih organizacija koji su objavljeni tokom ovog perioda.⁴² Pogoršanje stanja i brojni izazovi kada je reč o slobodi medija i izražavanja tek predstoje imajući u vidu činjenicu da je Srbija nakon što je vanredno stanje ukinuto 6. maja ušla u izbornu kampanju za lokalne i parlamentarne izbore najavljene za 21. jun. Kroz monitoring sistem „**Tri slobode pod lupom**” koji je u vanrednom stanju pratio stanje u oblasti svih ljudskih prava, zabeleženo je čak 49 slučajeva kršenja slobode izražavanja i medija.⁴³ Zabeležena kršenja prava na slobodu izražavanja i medija podrazumevaju hapšenje novinara, pritiske i pretnje sa kojima su se suočili novinari i mediji, nemogućnost pristupa informacijama, ali i širenje lažnih vesti i dezinformacija. Prema istraživanju **NVO Tri tačke i BIRODI-ja** preko 78% od ukupnog broja ispitanika smatra da mediji nisu funkcionisali slobodno, bez uticaja ili kontrole državnih organa.⁴⁴

Kada je reč o evidenciji koju je vodilo **Nezavisno udruženje novinara Srbije** podaci pokazuju sledeće: za vreme vanrednog stanja, u periodu od uvođenja do 2. maja zabeleženo je ukupno 47 zabeleženih slučajeva incidentnih događaja prema novinarima. Od tog broja, zabeleženo je 32 pritiska i 15 slučajeva različitih oblika napada na novinare. Od 15 napada zabeležena su 2 pretnje smrću, 2 pritvaranja kao oblika fizičkog ugrožavanja novinara, 7 verbalnih pretnji, 2 fizička napada na novinare i 2 napada na imovinu. U odnosu na period pre stupanja na snagu Odluke o uvođenju vanrednog stanja gde smo u dvostruko dužem vremenskom periodu zabeležili 12 napada i 11 pritisaka, za vreme vanrednog stanja imali smo u samo 47 dana povećanje napada od 70 procenata, a pritisaka za gotovo 150 procenata. Od zabeleženih slučajeva napada i pritisaka, u 20 događaja pritisci i pretnje su stizali od strane predstavnika vlasti.⁴⁵

41 Nezavisno udruženje novinara Srbije „Mediji i novinari u vanrednom stanju”, Beograd, maj 2020.

42 Npr. *Godišnji izveštaj Reportera bez granica* o stanju medijskih sloboda u svetu prepoznao je Srbiju kao državu u kojoj su medijske slobode sputavane u prethodnoj godini, zbog čega se Srbija našla na 93. poziciji na listi, što je za tri mesta gori rezultat nego prethodne godine. I organizacija *Freedom Haus* koja prati stanje demokratije i ljudskih prava u svetu objavila je svoj najnoviji izveštaj „*Zemlje u tranziciji*” u kojem je Srbija izgubila epitet „delimično konsolidovanih demokratija”. Izveštaj upozorava na naročito zabrinjavajuće stanje u medijima u Srbiji zaključujući da je u Srbiji većina medija pod kontrolom vladajuće stranke i da Srbija polako napušta demokratske principe.

43 Više na <https://www.gradjanske.org/category/vesti/tri-slobode-pod-lupom/>

44 NVO Tri tačke i BIRODI, *Anketa „Vanredno stanje i ljudska prava i osnovne slobode”*, Beograd, maj 2020. godine.

45 Nezavisno udruženje novinara Srbije „Mediji i novinari u vanrednom stanju”, Beograd, maj 2020.

U nastavku predstavljamo informacije o zabeleženim slučajevima, prikupljene kroz redovne monitoring aktivnosti Građanskih inicijativa i stalnu komunikaciju sa članicama **Međusektorske grupe za slobodu izražavanja i medije**. Slučajevi su grupisani u četiri oblasti, i to: *hapšenje novinara, pretnje i pritisci, onemogućen pristup informacijama i diskriminacija, širenje lažnih vesti i dezinformacija*.

Hapšenja novinara

- Novinarke portala Nova.rs [Ana Lalić](#) privedena je nakon objavljivanja [teksta](#) o lošem stanju u kojem se nalazi Klinički centar Vojvodine, kao i o uslovima rada zaposlenih i nedostatku adekvatne medicinske opreme. Prilikom privođenja pripadnici policije su izvršili pretres stana i zaplenili laptop i mobilne telefone. Njoj je bilo određeno policijsko zadržavanje do 48 sati, ali je potom puštena na slobodu. Ovaj događaj je izazvao reakcije brojnih organizacija i pojedinaca kako domaće, tako i međunarodne javnosti. Postupak protiv novinarke je nastavljen sve dok nakon skoro mesec dana Osnovno javno tužilaštvo u Novom Sadu nije odbacilo krivičnu prijavu. Kampanja protiv ove novinarke vođena je u tablodima i medijima sa nacionalnom frekvencijom a napadi su dolazili neretko i od najviših državnih funkcionera, pa i same Predsednice Vlade, koja ju je optužila za širenje lažnih vesti. Poslednji u nizu incidenata se dogodio kada je neko na njenom automobilu probušio gumu, što imajući u vidu da je često bila izložena pretnjama, ukazuje na moguću povezanost sa hajkom koja se protiv nje vodila već nedeljama zbog čega je slučaj prijavila policiji. Uredništvo portala Nova.rs kao i Nezavisno udruženje novinara Vojvodine izrazili su zabrinutost za njenu bezbednost, tražeći od nadležnih organa da hitne i adekvatne mere budu preduzete⁴⁶.
- Zabeležen je i slučaj hapšenja novinara i kamermana [KTV Zrenjanin](#) za novodno odbijanje da izvrše dezinfekciju pri ulasku u zgradu Gradske uprave kako bi gradonačelniku postavili pitanje.
- Na informativni razgovor bio je priveden i novinar [portala Info.Vranjske](#) zbog navodnog uznemirenja javnosti i širenja panike u vreme pandemije, ali se zapravo sumnja da je razlog objavljivanje tekstova koji otkrivaju povezanost predsednika opštine Trgovište sa nelagalnim radnjama⁴⁷.

Ovi slučajevi kao i slučaj hapšenja novinarke Ane Lalić ukazuju na ogoljenu zloupotrebu vanrednog stanja i kažnjavanje novinara zbog profesionalnog obavljanja posla, što u krajnoj liniji ima uticaja na pravovremeno, istinito i objektivno informisanje građana.

Pretnje i pritisci

- Nepoznati autori zloupotrebili su povećano interesovanje javnosti kako bi preko fejsbuk naloga koji nosi ime "COVID 19 Serbia" sprovodili [propagandu protiv televizija N1 i Nova S](#). Očigledna prevara koja se ogleda u zloupotrebi naziva za cilj ima diskreditaciju ovih televizija koje optužuju za namerno širenje panike. Ove televizije su već mesecima meta brojnih napada, a da je reč o još jednoj targetiranoj akciji govori podatak da su autori uložili finansijska sredstva u reklamiranje te stranice i objava kako bi one došle do što većeg broja ljudi. Na meti ove stranice našli su se i drugi koji javno izražavaju svoj kritički stav, poput novinarke Ane Lalić, novinara Dragana Janjića, ali i aktivista inicijative „Ne davimo Beograd”.⁴⁸ Ovaj slučaj predstavlja specifičan i do sada neuobičajen primer zloupotrebe društvenih mreža u cilju širenja lažnih vesti i propagande protiv slobodnih medija.

46 Više na <https://www.gradjanske.org/category/vesti/tri-slobode-pod-lupom/>

47 Ibid

48 Više na <https://www.gradjanske.org/category/vesti/tri-slobode-pod-lupom/>

- Televizija N1, kao i njeni novinari Jugoslav Ćosić i Žaklina Tatalović našli su se na meti tabloida bliskih vladajućih stranci ali i medija sa nacionalnom frekvencijom zbog profesionalnog obavljanja svog posla i informisanja javnosti. Ovakvi napadi nisu nikakva novost i njihovoj učestalosti svakako doprinosi i odsustvo reakcije nadležnih organa, koji na taj način ohrabruju tabloide da nastave sa etiketiranjem i vređanjem neistomišljenika. Naročito je zabrinjavajuće sve učestalije optuživanje novinara i medija za opoziciono delovanje i na taj način posmatranje novinara koji obavljaju svoj posao kao političkih protivnika od strane vlasti.
- Na listi napada koji se nastavljaju a prolaze nekažnjeno su i napadi usmereni ka novinarki [dnevnog lista „Danas“ Snežani Čongradin](#) od strane predsednika Srpske radikalne stranke, osuđenog ratnog zločinca i narodnog poslanika, Vojslava Šešelja. On je ovom prilikom osim što je uputio niz uvreda na račun novinarku pozvao i nadležne na njeno hapšenje.
- Ministar odbrane [Aleksandar Vulin](#) optužio je glavnog urednika nedeljnika „NIN“ za napade na predsednika države kao i na druge novinske redakcije, ali i da namerno otežava borbu države sa korona-virusom. Ovo nije prvi napad na redakciju nedeljnika niti na njegovog glavnog urednika, ali ovaj put je primetna opasna retorika kojom se služe predstavnici vlasti a kojom novinare i medije optužuju da žele da ugroze borbu protiv korona-virusa.
- Nakon napada u tabloidima i neosnovanih optužbi na račun glavnog urednika, na adresu portala „[Direktno.rs](#)“ upućene su pretnje smrću. U optužbama na račun ovog medija i njegovih novinara učestvovala je i sama Predsednica Vlade.
- Pretnje smrću su takođe dobili i [popularni voditelji Ivan Ivanović i Zoran Kesić](#), koje su prenete u tabloidima u kojima su takođe izrečene optužbe na njihov račun za podrivanje zdravstvenog sistema u doba pandemije.⁴⁹

Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) [reagovalo je](#) zbog sve češćih i težih povreda prava na informisanje, zloupotrebe državnih organa i pravosuđa i napada provladinih medija na nezavisne novinare koji su kulminirali u tom periodu. Kao primere ovakvih zloupotreba naveli su napade na Jugoslava Ćosića, Žaklinu Tatalović, Snežanu Čongradin ali i hapšenje novinarku Ane Lalić. Takođe su iskazali opravdanu bojazan da vanredno stanje koje je uvedeno zbog epidemije korona virusa ne dobije obrise vanrednog stanja za vreme bombardovanja 1999. koje je ostalo upamćeno kao vreme otvorenog i brutalnog progona novinara. NUNS je apelovao na državne funkcionere da poštuju i dalje važeće zakone i zaključuje da se zaštitom profesionalnih novinara štiti i pravo građana na informisan izbor.

Predsednica Vlade Ana Brnabić je na prvoj sednici Narodne Skupštine od uvođenja vanrednog stanja u svom [obraćanju poslanicima](#), izrekla niz kleveta i uvredljivih tvrdnji na račun više medijskih kuća.⁵⁰ Ovakvi istupi ne samo da ne pogoduju stvaranju normalne atmosfere za politički dijalog i nesmetan rad novinara, već su i zabrinjavajući kada dolaze od strane Predsednice Vlade. Svoje [obraćanje u Narodnoj Skupštini](#) za verbalni napad na veliki broj medija iskoristio je i poslanik Srpske napredne stranke Aleksandar Marković zbog navodne kampanje protiv predsednika Aleksandra Vučića u toku trajanja pandemije izazvane korona-virusom. U svom obraćanju u Narodnoj Skupštini, eksplicitno je pomenuo N1, TV Nova S, TV Šabac, Vreme, NIN, Nedeljnik, portale Direktno.rs, Istinomer, Raskrikavanje kao i „razne cinsove, birnove, krikove i ostale“.⁵¹ Na ovaj način se dalje urušava ugled Parlamenta a poslanici koriste skupštinsku govornicu za obračun sa novinarima, zbog čega je još jednom važno istaći da političari ne smeju da posmatraju novinare kao političke neprijatelje kao i činjenicu da objektivno informisanje ne predstavlja opoziciono delovanje.

49 Više na <https://www.gradjanske.org/category/vesti/tri-slobode-pod-lupom/>

50 Ibid

51 Ibid

Onemogućen pristup informacijama i diskriminacija - Sužavanje prostora za rad medija, kao i povećano interesovanje javnosti za informacije u vezi sa aktuelnom pandemijom, dovelo je do ozbiljnih poteškoća u prikupljanju informacija, pogotovo kada je reč o lokalnim medijima. Iz tog razloga, **predstavnici deset redakcija i dopisništava u Kragujevcu i udruženje građana „Res publika“** uputili su **otvoreno pismo Ministarstvu zdravlja, Kliničkom centru Kragujevac i Savetu za zdravlje grada Kragujevca** kojim traže da se omogući neometano obavljanje posla onim novinarima koji izveštavaju o stanju javnog zdravlja u tom gradu. Navodili su da danima ne mogu da ostvare komunikaciju sa relevantnim izvorima u kragujevačkom Kliničkom centru zbog čega ne mogu adekvatno da izveštavaju javnost o temi koja je od izuzetne važnosti u ovom trenutku. Sa identičnim problemom suočili su se novinari u Nišu koji takođe danima nisu mogli da dođu do informacija o broju i zdravstvenom stanju zaražnih u tom gradu. I u drugim lokanim zajednicama, novinari lokalnih redakcija su neretko bili suočeni sa nemogućnošću da dobiju izjave od strane rukovodilaca nadležnih ustanova, niti da od tih ustanova dobiju zvanične podatke o stanju u vezi sa pandemijom korona-virusa. Takav problem je naročito izražen u Valjevu, gde su nakon samo sedam dana ukinute onlajn konferencije na kojima su novinari mogli da postave pitanje članovima kriznog štaba. Imajući u vidu da je pravovremeno informisanje jedan od najvažnijih elemenata borbe protiv pandemije, na ovaj način je ona dodatno otežana i otvara prostor za širenje lažnih i neproverenih vesti. Drastičan primer javio se u Leskovcu gde je gradonačelnik Goran Cvetanović izjavio da će svaka informacija koja se objavi mimo zvaničnog sajta gradske uprave „pre ili kasnije imati konsekvence i da će se to nekome obiti o glavu“. Takođe je upozorio novinare da ne treba da „jуре ekskluzivu“ i zbog toga objave neproverene vesti, napominjući da se kazne duplo pooštavaju u toku vanrednog stanja. Ovakvi istupi nosilaca vlasti kojima se upućuju otvorene pretnje novinarima su nedopustivi i predstavljaju pokušaj zastrašivanja i opstrukcije rada medija.⁵²

Pod izgovorom zaštite novinara od zaraze korona virusom Vlada Republike Srbije je 10. aprila usvojila i meru koja onemogućava prisustvo novinara na konferencijama za medije Kriznog štaba. Ovo problematično rešenje predstavljalo je nastavak opstrukcije rada. Umesto redovnog oblika učešća, novinarima nije omogućeno ni učešće na konferenciji putem video-veze, već je samo ostavljena mogućnost slanja pitanja u pisanom obliku najkasnije do 14 časova svakog dana. Na taj način se otvorila mogućnost cenzure, arbitrarnog odabira pitanja, kao i izbegavanja odgovora na pitanja koja nisu po volji nekog od govornika. Ova mera ukinuta je nakon 10 dana, kada je navodno opasnost po zdravlje novinara delimično suzbijena dok su u međuvremenu redakcije brojnih medija odustale od slanja pitanja na ovakve konferencije.

Novinarima je bilo dozvoljeno kretanje tokom zabranje kretanja za sve građane kako bi mogli da obavljaju svoj posao. Akreditacije su dobijali novinari koji su do 18. marta poslali uredno popunjen obrazac pres-službi Vlade Srbije. Kao jedan od problema pojavio se propust da se akreditacije izdaju novinarima koji nisu u stalnom radnom odnosu kod poslodavca, medijske kuće, organizacije, ili su na drugi način bez prekida radno angažovani kod svojih poslodavaca u medijima. Najveći problem imali su slobodni novinari (frilenseri) kojima su bez jasno određene procedure dodeljivane akreditacije ili su bili odbijani. Od strane pres-službe Kancelarije Vlade nisu bili predviđeni jasni kriterijumi za dodelu, pa je u stvarnosti dolazilo do slučajeva da određeni novinari ne dobiju akreditacije ili da mediji ne dobiju zahtevani broj akreditacija.⁵³

Širenje lažnih vesti i dezinformacija - Pored nedostatka informacija i opstrukcija u obavljanju novinarskog posla, jedan od najvećih izazova tokom trajanja vanrednog stanja i pandemije virusa predstavljalo je širenje lažnih vesti. Nakon početnog negiranja problema od strane državnih zvaničnika i pojedinih medicinskih stručnjaka, pro-vladini tabolidi su se naročito istakli u objavljivanju vesti koje sadrže neproverene podatke, koji izazivaju paniku i strah kod građana. Mediji su takođe prenosili i neproverene informacije o načinu lečenja, metodama za utvrđivanje da li je neko inficiran ovim virusom, širenjem teorija zavare. Paralelno sa borbom za slobodno i pravovremeno izveštavanje jasno je da su svi relevantni činioци morali da ulože dodatne napore da ukažu i osvetle sve slučajeve lažnih vesti kako bi sprečili ugrožavanje zdravlja građana neodgovornim izveštavanjem pojedinih medija.

52 Više na <https://www.gradjanske.org/category/vesti/tri-slobode-pod-lupom/>

53 Nezavisno udruženje novinara Srbije „Mediji i novinari u vanrednom stanju“, Beograd, maj 2020.

Kada je reč o radu regulatornih tela, obavezujućom Instrukcijom Vlade Republike Srbije od 23. marta 2020. godine, preporučeno je da se ograniči ulazak i obavljanje svih poslova u prostorijama Regulatornog tela za elektronske medije (REM) pa je REM odlučio da u vreme vanrednog stanja, postupa samo po hitnim predmetima koji ne trpe odlaganje u odlučivanju. Pod hitnim predmetima određeni su primena svih odluka organa javne vlasti u cilju suzbijanja epidemije. Svi pružaoci medijskih usluga i zainteresovana lica upućena su da svoje zahteve iz delokruga nadležnosti Regulatora za vreme vanrednog stanja upućuju putem elektronske pošte na zvaničnu adresu REM-a. U vezi sa primljenim zahtevima Služba regulatora uredno je izdavala potvrde o prijemu. Za vreme trajanja vanrednog stanja REM je održao 1 hitnu i 5 vanrednih sednica. Predmeti zasedanja bili su redovni poslovi i razmatranje izveštaja o radu emitera u vreme predizborne kampanje, međutim na sednicama nije bilo postupanja po podnetim prijavama u vezi sa radom emiterima, čak ni prijavama zbog kršenja propisa za vreme vanrednog stanja.⁵⁴

Sloboda veroispovesti

Zabrane kretanja i okupljanja posredno su uticale na slobodu veroispovesti prava predviđenu članom 43 *Ustava RS*, prema kojem je svako slobodan da ispoljava svoju veru ili ubeđenje veroispovedanja, obavljanjem verskih obreda, pohađanjem verske službe ili nastave, pojedinačno ili u zajednici s drugima. Nju je međutim moguće ograničiti, između ostalog, radi zaštite života i zdravlja ljudi, kao i javne bezbednosti i javnog reda. *Zaključkom Vlade RS* preporučeno je crkvama i verskim zajednicama da za vreme trajanja vanrednog stanja verske obrede u verskim objektima i na otvorenom prostoru vrše bez prisustva vernika, kao i da se verski obredi prilikom sahranjivanja vrše uz prisustvo malog broja ljudi uz poštovanje svih preventivnih mera koje su propisane radi efikasnog suzbijanja zarazne bolesti i zaštite života i zdravlja ljudi.⁵⁵ Prema evidenciji **Komiteta pravnika za ljudska prava YUCOM** građani su se javljali pravnom timu zbog nemogućnost da ostvare svoje pravo na prisustvo verskoj službi i činu pričešća, što su doživeli kao kršenje prava na manifestovanje religije. U skladu sa tim **BIRODI** navodi da 71% ispitanih građana smatra da za vreme vanrednog stanja pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti nije bilo u potpunosti poštovano.⁵⁶

Pravo na pravično suđenje

Prema članu 32 *Ustava Republike Srbije* zajemčeno je pravo na pravično suđenje, tako da „svako ima pravo da nezavisan, nepristrasan i zakonom već ustanovljen sud, pravično i u razumnom roku, javno raspravi i odluči o njegovim pravima i obavezama, osnovanosti sumnje koja je bila razlog za pokretanje postupka, kao i o optužbama protiv njega“. Dodatno, u članu 33 *Ustava RS* propisana su posebna prava okrivljenog.⁵⁷ Ovo pravo pored prava na pristup sudu, obuhvata i pravo na pravnu pomoć, pravo na sud osnovan zakonom, pravo na nezavisnost i nepristrasnost u suđenju, pravo na procesnu ravnopravnost stranaka, na javnu raspravu, pravo na kontradiktoran postupak, na obrazloženu odluku, na suđenje u razumnom roku, na efektivno izvršenje presude, kao i pravo na pravnu sigurnost. Mnoge mere koje su donete u vanrednom stanju uticale su na ostvarivanje prava na pravično suđenje. Kako navodi **BIRODI** preko 68% ispitanih građana smatra da za vreme vanrednog stanja pravo na pravično suđenje nije bilo u potpunosti poštovano.⁵⁸

54 Ibid

55 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Sloboda kretanja, sloboda okupljanja, sloboda veroispovesti”](#), Beograd, april 2020. godine.

56 NVO Tri tačke i BIRODI, [Anketa „Vanredno stanje i ljudska prava i osnovne slobode“](#), Beograd, maj 2020. godine.

57 Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM, [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Pravo na pravično suđenje”](#), Beograd, maj 2020. godine.

58 NVO Tri tačke i BIRODI, [Anketa „Vanredno stanje i ljudska prava i osnovne slobode“](#), Beograd, maj 2020. godine.

O pravu na pristup sudu govorili smo u delu koji se odnosi na funkcionisanje i rad pravosuđa za vreme vanrednog stanja. U javnosti se pak najviše govorilo o takozvanim “Skype suđenjima”, afektirajući *pravo na javnu raspravu i načelo neposredosti*. Naime, Ministarstvo pravde je 26. marta uputilo preporuku sudovima⁵⁹ koji je trebalo da vode postupke protiv lica koja su prekršila mere samoizolacije preporučujući da ta suđenja organizuju putem video-veze, u cilju zaštite kako zaposlenih, tako i lica protiv kojih se vodi postupak. Već 27. marta javni servis Radio televizija Srbije preneo je vest o prvim osuđujućim presudama protiv tri lica.⁶⁰ **Advokatska komora Srbije** je način uvođenja Skajp suđenja na osnovu preporuke Ministarstva pravde i sprovođenje suđenja ocenila kao nezakonito. Reagujući na kritiku struke, 1. aprila 2020. godine Vlada Republike Srbije donela je [Uredbu o načinu učešća optuženog na glavnom pretresu u krivičnom postupku koji se održava za vreme vanrednog stanja proglašenog 15. marta 2020. godine](#). Jedan član uredbe regulisao je stupanje na snagu Uredbe, a drugi na nivou preporuke predsednicima sudova uređivao je pitanje prisustva okrivljenog na pretresu.⁶¹ Visoki savet sudstva doneo je [Zaključak](#) 9. aprila 2020. u kome se navodi da se suđenje Skajpom može vršiti samo za pritvorena lica za krivična dela iz čl. 245, 248 i 249 KZ.

Komiteo pravnika za ljudska prava YUCOM testirao je primenu standarda prava na pravično suđenje kroz poštovanje principa javnosti suđenja. Kako su pojedini sudovi dopustili praćenje pretresa preko video linka,⁶² dok su drugi insistirali na neposrednom posmatranju pretresa. Kako navode u analizi dosledno je poštovan princip javnosti suđenja i saradnja predsednika sudova i postupajućih sudija.⁶³ Uz izuzetak neposrednog prisustva optuženog u sudnici, sam tok postupka je bio uobičajen. Prema saznanjima YUCOM-a od 15. aprila sudovi su ukidali meru pritvora, u postupcima u kojima je glavni pretres odložen, nastavak suđenja se odvijao redovnim putem, uz propisanu zaštitu. Najveći deo povrede ovog prava odnosio se i na pravo na *pravnu sigurnost*.

Prema podacima pravnog tima YUCOM-a najveći broj lica protiv kojih su podnete krivične prijave usled kršenja mere obavezne izolacije u kućnim uslovima tvrdio je da nikada nije dobilo nikakvo rešenje, niti da je potpisalo zapisnik o uručivanju usmenog rešenja. Veliki broj lica saznao je da je u obavezi da se pridržava mere izolacije u kućnim uslovima tek nakon telefonskog poziva od strane pripadnika MUP-a prilikom vršenja provere da li je lice kome je izrečena mera kod kuće.⁶⁴ Organizacija se obratila apelom Kriznom štabu Vlade Republike Srbije, apelujući da se način uručivanja usmenih rešenja uskladi sa Zakonom o opštem upravnom postupku, ističući da građani kojima se izriču mere moraju biti obavešteni o tome: na koja lica se mere odnose, razloge za sprovođenje mera, pravima i obavezama lica nad kojim se mere sprovode, trajanju mera, kao i o pravu na pravni lek. Ubrzo nakon ovog apela praksa je promenjena i *Obaveštenje o usmenom rešenju od Ministarstva zdravlja prilikom ulaska u zemlju* sadržalo je sve navedene informacije.

Dodatan problem nastao je zbog činjenice da je u periodu od 18. marta do 9. aprila važila [Naredba o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji RS](#), a da je 21. marta doneta i [Uredba o prekršaju za kršenje Naredbe ministra unutrašnjih poslova o ograničenju i zabrani kretanja lica na teritoriji Republike Srbije](#). **Beogradski centar za ljudska prava** je podneo inicijativu za ocenu ustavnosti ove odredbe.⁶⁵ Član 2. navedene Uredbe propisuje

59 Otvorena vrata pravosuđa blog, Savo Đurđić - Da li je zakonito i moguće suđenje i saslušanje optuženog putem video linka?, dostupno na: <https://www.otvorennavratpravosudja.rs teme/ustavno-pravo/da-li-je-zakonito-i-moguće-sudenje-i-saslusanje-optuzenog-putem-video-linka>.

60 Osnovni sud u Dimitrovgradu doneo je prvostepenu osuđujuću presudu sa kaznom od tri godine zatvora, dok je Osnovni sud u Požarevcu izrekao dve osuđujuće presude, jednu od dve i po godine a drugu od dve godine zatvora protiv dva lica, dostupno na: <https://www.rts.rs/page/stories/ci/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D0%B8%D1%80%D1%83%D1%81/story/3145/zivot-u-vreme-pandemije/3903697/srbija-koronavirus-presuda.html>.

61 „U vreme vanrednog stanja proglašenog 15. marta 2020. godine, u krivičnom postupku koji se vodi pred prvostepenim sudom, kada predsednik veća, odnosno sudija pojedinac nađe, da je obezbeđenje prisustva optuženog koji se nalazi u pritvoru, na glavnom pretresu otežano zbog opasnosti od širenja zarazne bolesti, može odlučiti da se učešće okrivljenog na glavnom pretresu obezbedi putem tehničkih sredstava za prenos zvuka i slike, ako je to s obzirom na tehničke uslove moguće”.

62 Osnovni sud u Somboru, Osnovni sud u Subotici, Osnovni sud u Sremskoj Mitrovici su primer sudova koji su redovno održavali suđenja uz online prisustvo javnosti.

63 Komiteo pravnika za ljudska prava YUCOM, [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Pravo na pravično suđenje”](#), Beograd, maj 2020. godine.

64 Ibid.

65 Informacija “Podneta inicijativa Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti i saglasnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima člana 2. Uredbe o prekršaju za kršenje Naredbe ministra unutrašnjih poslova o ograničenju i zabrani kretanja”, 25. april 2020., dostupno na: <http://www.bgcentar.org.rs/podneta-inicijativa-ustavnom-sudu-za-ocenu-ustavnosti-i-saglasnosti-sa-evropskom-konvencijom-o-ljudskim-pravima-clana-2-uredbe-o-prekršaju-za-kršenje-naredbe-ministra-unutrašnjih-poslova-o-ogranicenju/>.

da se za ovaj prekršaj može pokrenuti postupak i u slučaju da je protiv učinioca pokrenut ili je u toku krivični postupak za krivično delo koje obuhvata obeležja tog prekršaja, “bez obzira na zabranu iz člana 8. stav 3. *Zakona o prekršajima*, što je stvorilo opasnost od dvostrukog kažnjavanja građana – u krivičnom i u prekršajnom postupku, izričito zabranjenu načelom *ne bis in idem*, a garantovanu članom 34. Ustava Republike Srbije koji propisuje načelo pravne sigurnosti u kaznenom pravu.

Što se tiče *prava na pravnu pomoć*, [Naredbom Direktora Uprave za izvršenje krivičnih sankcija](#) od 30. marta 2020. godine određeno je da advokati imaju pravo na posete svojim klijentima u pritvoru samo ako u narednih 7 dana imaju zakazano suđenje u pritvorskom predmetu, ali u maksimalnom trajanju od 30 minuta i uz mogućnost da u tom periodu od sedam dana koriste pravo na posetu svakog dana u cilju pripreme odbrane. Dešavalo se da lica u pritvoru imaju zakazana suđenja, a da nisu imala kontakt sa braniocima. Službe pravne pomoći u jedinicama lokalne samouprave su pružale podršku putem e-pošte. Organizacije civilnog društva pružale su građanima besplatnu pravnu podršku u pogledu navedenih nedoumica, uključujući **Komiteo pravnika za ljudska prava YUCOM, Beogradski centar za ljudska prava, Autonomni ženski centar, Inicijativu A 11, Narodni parlament Leskovac** i druge.

Zaštita podataka o ličnosti

Zaštita podataka o ličnosti, kao element privatnosti, zajamčena je članom 42 *Ustava RS*. Kako se navodi prikupljanje, držanje, obrada i korišćenje podataka o ličnosti uređuju se zakonom, a zabranjena je i kažnjiva upotreba podataka o ličnosti izvan svrhe za koju su prikupljeni, u skladu sa zakonom, osim za potrebe vođenja krivičnog postupka ili zaštite bezbednosti Republike Srbije, na način predviđen zakonom. Ono spada u prava koja se mogu ograničiti tokom vanrednog stanja, ali vanredno stanje ne sme ukinuti osnovna načela ovog prava, pre svih načela minimizacije podataka, srazmernosti i svrsishodnosti obrade.⁶⁶ Poverenik za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti [apelovao je](#) na prosvetne radnike da budu obazrivi pri obradi podataka o zdravstvenom stanju učenika u vreme pandemije.

Kako se navodi u blogu **Partnera za demokratske promene Srbija**, kriza izazvana pandemijom virusa COVID-19 “dodatno je inspirisala autokratska, a stavila na test demokratska društva širom sveta”.⁶⁷ Širom sveta otpočela je masovna izrada aplikacija za praćenje građana, kojima je fokus bio na masovnom testiranju, iskrenom izveštavanju građana o sopstvenom zdravstvenom stanju i saradnji dobro informisane javnosti. Kako navode, da bi takav sistem funkcionisao, mora da postoji značajan nivo ranije uspostavljenog poverenja između građana i nosilaca vlasti, ali da u slučaju Srbije ovog poverenja nema, budući da je već upozoravano na zloupotrebe podataka o ličnosti, bilo u pogledu manipulacija glasačima ili neadekvatne zaštite podataka.

Na samom početku vanrednog stanja velikom broju građana stigla je SMS poruka, od Kriznog štaba sa sledećom sadržinom: “Situacija je dramatična. Približavamo se scenariju Italije i Španije. Molimo vas da ostanete kod kuće. Krizni štab za suzbijanje zarazne bolesti COVID 19”. Povodom distribuiranja ove SMS poruke **Partneri za demokratske promene Srbija** pozvali su Krizni štab za suzbijanje zarazne bolesti Kovid-19 i Vladu Republike Srbije da obrazlože građanima Srbije zbog čega je data poruka upućena samo delu građana koji koriste usluge mreže mobilne telefonije u državnom vlasništvu. Obrazloženje objavljeno 1. aprila je “da je Krizni štab poslao poruku kako bi je videli i bili informisani oni koji ne gledaju televiziju”, prema mišljenju organizacije je nedovoljno, ako se uzme u obzir da je poruka dostavljena samo korisnicima jedne mreže mobilne telefonije. Da je informacija bila tačna da se Srbija približava scenariju Italije i Španije, u kojima se beležilo više stotina smrtnih ishoda izloženosti Kovid-19 na dnevnom nivou, takvu informaciju je trebalo da dobiju svi građani Srbije, pa je upitna odluka Kriznog štaba da se poruka dostavi samo korisnicima Telekom Srbija a.d.⁶⁸ Ovde se otvorilo pitanje zakonitosti upotrebe ličnih podataka korisnika MTS mreže mobilne telefonije za dostavljanje ovakvih poruka. Podatke o korisnicima svojih usluga MTS prikuplja radi realizacije ugovornih obaveza, a za promenu takve svrhe obrade podataka nužno je pronaći pravni osnov zasnovan na ovom Zakonu.

66 Partneri za demokratske promene Srbija blog, Ana Toskić Cvijetinović – Ljudska prava u vreme pandemije, 24. mart 2020. godine, dostupno na: <http://www.partners-serbia.org/ljudska-prava-u-vreme-pandemije/>.

67 Ibid.

68 Partneri za demokratske promene Srbija blog, Privilegovan SMS ili zloupotreba položaja?, 2. aprila 2020. godine, dostupno na: <http://www.partners-serbia.org/privilegovan-sms-ili-zloupotreba-položaja/>

Ovakvo korišćenje podataka bilo bi zakonito ukoliko je zaista bilo nužno upotrebiti podatke građana u druge svrhe, na primer kako bi se zaštitili životno važni interesi lica na koje se podaci odnose ili drugih osoba, kada bi to bio i zakonski osnov za promenu svrhe obrade podataka.⁶⁹ Međutim, i u tom slučaju je potrebno dodatno obrazloženje zbog čega je poruka dostavljena samo korisnicima jedne mreže mobilne telefonije. U posebno osetljivoj situaciji kakvo je vanredno stanje, država i privredna društva u kojima ona ima vlasnički udeo, poput Telekom Srbija a.d., bi trebalo da imaju dodatnu odgovornost da adekvatno informišu javnost, što podrazumeva i transparentnost informacija o korišćenju resursa društava kapitala za upravljanje kriznim situacijama.⁷⁰ Posebno je bitno istaći da urgentnost zaštite javnog zdravlja ne pruža opravdani osnov za snižavanje zaštite podataka o ličnosti u slučaju većine aktera, poput poslodavaca, medija ili ljudi i organizacija zaduženih za tehničku i organizacionu bezbednost podataka.⁷¹

Prema evidenciji Partnera Srbija tokom trajanja vanrednog stanja učenjeni su ozbiljni propusti u zaštiti ličnih podataka građana od strane organa javne vlasti. Tako se još jednom potvrdilo da organi javne vlasti ne vode dovoljno računa o zaštiti ličnih podataka i privatnosti građana. Kako navode, opština Šid objavila je detaljne zdravstvene podatke o medicinskom radniku koji je bio pozitivno testiran na korona-virus, uključujući i njegove inicijale, radno mesto, starost i adresu, omogućavajući tako njegovu identifikaciju.⁷² Još jedno drastično kršenje propisa uključuje i emitovanje video snimka obolelih od korona-virusa na televiziji sa nacionalnom frekvencijom,⁷³ a da je ipak reč o sistemskim propustima pokazuje i već pomenuta informacija da je Informacioni sistem COVID-19 osam dana bio izložen neovlašćenom pristupu.⁷⁴

Položaj osoba sa invaliditetom

Osobe sa razvojnim poteškoćama i autizmom, kao i ostale osobe sa invaliditetom bile su jedna od najugroženijih grupa usled različitih mera zabrane kretanja. Nakon reakcija Poverenice za ravnopravnost 9. aprila izmenjena je *Uredba o merama za vreme vanrednog stanja*, te je licima sa razvojnim poteškoćama i autizmom omogućeno kretanje i u vreme zabrane kretanja, isključivo u pratnji jedne odrasle osobe, ali najviše do 200 m udaljenosti od mesta prebivališta, odnosno boravišta. Takođe, **povodom reagovanja Poverenice** usvojeni su predlozi za rešavanje kretanja personalnih asistenata osoba sa invaliditetom koji uslugu pružaju u večernjim časovima, u vreme zabrane kretanja propisane merama za suzbijanje širenja epidemije. Inicijativa se odnosila i na usluge pomoći i podrške osobama sa invaliditetom, koje pružaju neformalni negovatelji, srodnici ili prijatelji, koji ne živi u zajedničkom domaćinstvu, kao i za građane koji se nalaze u terminalnoj fazi bolesti i koji koriste uslugu palijativne nege u kućnim uslovima, kao i osobe obolele od demencije. Ova lica su imala mogućnost dobijanja dozvole za kretanje u vreme zabrane kretanja i to na zahtev u propisanom postupku.

Inicijativa za prava osoba sa mentalnim smetnjama MDRI-S je tokom vanrednog stanja pratila situaciju u kojoj se nalaze osobe sa mentalnim invaliditetom koje žive u zajednici i one koje žive u institucijama. Više puta je reagovano slanjem pisama Ministarstvu za rad, boračka i socijalna pitanja, Ministarstvu zdravlja, Vladi Republike Srbije, Ministarstvu unutrašnjih poslova, kao i ustanovama za smeštaj osoba sa mentalnim invaliditetom. Pisma upućivana ovim organima su javno objavljivana, a sadržala su preporuke i zahteve za sprovođenje mera koje je trebalo da osiguraju bezbednost ovih osoba kao i da spreče nesrazmerno zadiranje u njihova osnovna

69 Član 12. stav 1. tač. 4. *Zakona o zaštiti podataka o ličnosti*.

70 Ibid.

71 Share fondacija, Inicijativa A11, Partneri za demokratske promene Srbija, Atina, BOŠ, Da se zna, "Vodič za zaštitu podataka o ličnosti za vreme pandemije", april 2020., dostupno na: <https://pandemija.mojipodaci.rs/>.

72 021, "Šid objavio adresu i druge lične podatke obolele od virusa korona, Poverenik pokreće nadzor", dostupno na: <https://www.021.rs/story/Info/Vojvodina/239302/Sid-objavio-adresu-i-druge-licne-podatke-obilele-od-virusa-korona-Poverenik-pokrece-nadzor.html>.

73 Nova S, "Snimak sa Infektivne: Nedopustiv i nezakonit, moguća tužba", dostupno na: <https://nova.rs/drustvo/snimak-sa-infektivne-nedopustiv-i-nezakonit-moguca-tuzba/>.

74 N1, "Informacioni sistem COVID-19 osam dana bio izložen neovlašćenom pristupu", dostupno na: <http://rs.n1info.com/Vesti/a590958/SHARE-Informacioni-sistem-COVID-19-osam-dana-bio-izlozen-neovlasćenom-pristupu.html>.

prava u toku vanrednog stanja.⁷⁵ MDRI-S nijednom prilikom nije dobio odgovor na svoje dopise navedenim organima državne uprave. Od desetine preporuka i zahteva upućenih ovih organima delom je ispunjen jedan koji se odnosio na gorepomenuto olakšavanje mere zabrane kretanja za osobe sa mentalnim invaliditetom i njihove pratiocice. Nažalost iz ovih olakšica su izuzete osobe sa invaliditetom koje žive u institucijama i koje su u njima bile zatvorene već nekoliko meseci, bez prava na posetu i bez uspostavljenih alternativnih metoda komunikacije sa bliskim osoba, poput video poziva. Osim lišenja slobode i ograničenja slobode kretanja osoba u ustanovama socijalne zaštite, javljali su se problemi snabdevanja hranom i broja raspoloživog osoblja.

Prema podacima pravnog tima YUCOM-a najčešća pitanja koja su osobe sa invaliditetom postavljala ticala su se izdavanja dozvola za kretanje negovateljima nepokretnih lica, registracija vozila, lišavanja poslovne sposobnosti, izvršenja na imovini osoba sa oštećenim sluhom, preseljenje deteta sa invaliditetom iz ustanove socijalne zaštite u porodični dom.⁷⁶

Položaj nacionalnih manjina

Članom 14 *Ustava Republike Srbije* država jemči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta. Neposredno ili preko svojih predstavnika učestvuju u odlučivanju ili sami odlučuju o pojedinim pitanjima vezanim za svoju kulturu, obrazovanje, obaveštavanje i službenu upotrebu jezika i pisma, u skladu sa zakonom. Država nije usvajala mere za vreme vanrednog stanja koje se konkretno odnose na pripadnike nacionalnih manjina, ali se može reći da su mere neposredno uticale nepovoljno, posebno na one socijalno ugrožene pripadnike nacionalnih manjina. Zaštitnik građana održao je 26. marta [sastanak sa predstavnicima nacionalnih saveta nacionalnih manjina](#) kako bi se informisali o ostvarivanju individualnih i kolektivnih prava za vreme vanrednog stanja.

Nevladina organizacija **Praxis**, pratila je pružanje pomoći najugroženijim kategorijama stanovništva, prvenstveno pripadnicima romske nacionalne manjine, posebno ugroženim licima među romskom populacijom – pravno nevidljivim licima - licima koja ne poseduju lična dokumenta, koja nemaju ličnu kartu ili prijavljeno prebivalište tamo gde faktički žive, nemaju izvod iz matične knjige rođenih ili uverenje o državljanstvu.⁷⁷ Najveći problemi sa kojima su se ova lica suočavala, lica koja ne poseduju lična dokumenta ili nemaju prijavljeno prebivalište u mestu gde faktički žive, bili su nemogućnost pristupa narodnoj kuhinji, dobijanje jednokratne novčane pomoći, paketa pomoći u hrani i higijenskih paketa, budući da su nevidljivi za sistem.

Vlada Republike Srbije i Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja su putem raznih saopštenja navodili da [građani romske nacionalnosti moraju imati jednaka prava i uslove za zaštitu od koronavirusa](#), navodeći šta je sve od [aktivnosti preduzeto](#). Zaštitnik građana je takođe [uputio dopise svim jedinicama lokalne samouprave](#) u Srbiji i pozvao ih da u okviru svojih nadležnosti i što kraćem roku preduzmu neophodne aktivnosti u svim naseljima u kojima živi romsko stanovništvo i obezbede osnovne egzistencijalne uslove za život, a pre svega vodu za piće i higijenu, prehrambene i higijenske pakete. Ministarstvo za rad je takođe navelo da je [sa Crvenim krstom Srbije dogovorena dodela 50,500 paketa neophodnih namirnica romskim naseljima](#) širom Srbije, u cilju pomoći tokom vanrednog stanja izazvanog epidemiološkom

⁷⁵ Saopštenja Inicijative za prava osoba sa mentalnim invaliditetom MDRI-S dostupna na: <https://www.mdri-s.org/vesti/molba-vladi-republike-srbije-i-ministarstvom-za-izuzimanje-osoba-sa-invaliditetom-iz-potpune-zabrane-kretanja-posle-17-casova/>; <https://www.mdri-s.org/vesti/ministarstvo-unutrasnjih-poslova-molba-mdri-s-ce-biti-od-znacaja-za-razmatranje-novih-mera-u-suzbijanju-covid-19-ministarstvo-za-socijalnu-zastitu-nenadlezno/>; <https://www.mdri-s.org/saopstenja/apel-ministarstvu-za-rad-zaposljavanje-boracka-i-socijalna-pitanja/>.

⁷⁶ Komitet pravnika za ljudska prava YUCOM [“Ljudska prava i COVID 19 - Analiza izmene pravnog okvira tokom vanrednog stanja i uticaj na uživanje ljudskih prava: Sloboda kretanja, sloboda okupljanja, sloboda veroispovesti”](#), Beograd, april 2020. godine.

⁷⁷ Prikupljeni su podaci o pružanju pomoći romskoj populaciji u preko 50 gradova i opština, sa posebnim fokusom na lica bez ličnih dokumenata. Informacije su prikupljane od predstavnika lokalnih centara za socijalni rad, Crvenog krsta, kriznih štabova, lokalnih organa, kao i od predstavnika romskih udruženja, romskih koordinatora, zdravstvenih medijatorki, pedagoških asistenata i od samih lica u romskim naseljima kojima je pomoć preko potrebna.

situacijom u našoj zemlji. Praxis je početkom aprila uputio [apel Vladi Republike Srbije](#) da preduzme hitne mere koje bi omogućila da najsiromašniji građani imaju pristup narodnim kuhinjama, paketima hrane i sredstavima za ličnu higijenu u svojim lokalnim sredinama, iako ne poseduju lične dokumente.⁷⁸

Nakon reagovanja **Inicijative A11** povodom neophodnosti obezbeđivanja cisterne sa vodom koja može da se koristi za piće i održavanje higijene neformalnom romskom naselju „Čukarička šuma“ i kojem se priključio i Zaštitnik građana, [Evropski sud za ljudska prava odustao je od izricanja privremene mere protiv Republike Srbije zbog izostanka podrške najugroženijima u borbi protiv korona-virusa u Beogradu](#). Ovom naselju su potom dostavljeni prehrambeni i higijenski paketi, koje su obezbedili Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i Crveni krst.

[Odluka o obustavi rada ustanova učeničkog i studentskog standarda čiji je osnivač Republika Srbija](#) po zatvaranju škola usled pandemije obavezala je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja da, osim za nastavu na srpskom jeziku, pronađe [rešenje i za nastavu na jezicima nacionalnih manjina](#). Nakon najave da bi nastava na daljinu za učenike koji pohađaju celokupnu nastavu na jednom od osam manjinskih jezika mogla da bude realizovana na RTS-u, od toga se iz tehničkih razloga brzo odustalo. Nadležno ministarstvo je pronašlo rešenje u saradnji sa Radio televizijom Vojvodine i lokalnim i manjinskim medijima širom zemlje i uglavnom uz uključivanje nacionalnih saveta nacionalnih manjina. Osim toga što je otvorilo pitanja mogućnosti nastavnika i učenika da se prilagode nastavi na daljinu u uslovima u kojima ne postoje udžbenici ili digitalni udžbenici i poteškoća za učenike iz najsiromašnijih regiona ili koji pripadaju socijalno ugroženim porodicama, učenici koji su pripadnici manjina koje nisu na teritoriji Vojvodine našli su se u nepovoljnijem položaju u odnosu na manjine kojima na raspolaganju stoji pokrajinski javni servis.⁷⁹ Izostajanje emitovanja programa na jezicima nacionalnih manjina nakon privatizacije lokalnih medija i poboljšanja programa javnog servisa na jezicima manjina na nacionalnom nivou, pokazale su svoje efekte i u novonastaloj situaciji pandemije.

U vezi sa izvođenjem *nastave na daljinu na bosanskom jeziku* od trenutka uvođenja vanrednog stanja, primećeno je paralelno izvođenje nastave. Naime, Bošnjačko nacionalno vijeće započelo je sa priprema i izradom nastavnih jedinica za osnovne i srednje škole u kojima se izvodi nastava na bosanskom jeziku, koje su dostupne isključivo na internet sajtu ovog tela. Nakon potpisivanja sporazuma između nadležnog ministarstva, Matice bošnjačke i Sandžak televizije, na Sandžak televiziji je počelo emitovanje nastavnih jedinica za nastavu na bosanskom jeziku. Navedeno je u [saopštenju Akademska inicijativa "Forum 10"](#), apelujući na Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Bošnjačko nacionalno vijeće, da u najhitnijem roku preduzmu sve neophodne radnje koje će omogućiti pronalaženje jedinstvenog rešenja za trenutnu situaciju u vezi sa paralelnim izvođenjem nastave.

Prava tražilaca azila i migranata

Vlada Republike Srbije donela je mnoštvo odluka od značaja za postupak azila i status stranaca u Srbiji. Usled pandemije virusa korona, Vlada je 19. marta 2020. godine donela *Odluku o zatvaranju svih graničnih prelaza za ulazak u Republiku Srbiju*. U skladu sa Odlukom, ulazak u Srbiju bilo je moguće omogućiti privremeno ukoliko je to u skladu sa nacionalnim interesima, ili iz humanitarnih razloga, kao i ako postoji odobrenje nadležnog organa državne uprave. Istog dana je Vlada donela i odluku o obustavljanju međunarodnog putničkog avio-saobraćaja s Aerodroma "Nikola Tesla".⁸⁰ Prema podacima **Beogradskog centra za ljudska prava** tokom

⁷⁸ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja odgovorilo je na apel, navodeći da se svi oblici podrške navedeni u dopisu realizuju na teritorijama jedinica lokalnih samouprava u čijoj je nadležnosti uvođenje i organizacija ostvarivanja tih prava i usluga. Takođe je navedeno da su jedinice lokalnih samouprava dužne da, u skladu sa svojim mogućnostima, navedene oblike podrške omogućе svim građanima kojima je to neophodno, uključujući i one koji trenutno, iz objektivnih razloga, nemaju regulisane javne isprave.

⁷⁹ Blog, Teo Taraniš – Dobro nam je i onda ništa, 11. maj 2020. godine, dostupno na: <https://blogteotaraniš.blogspot.com/2020/05/ivo-ce-proci.html>.

⁸⁰ Više videti na: <https://www.srbija.gov.rs/vest/452541/beogradski-aerodrom-zatvoren-za-medjunarodni-putnicki-saobračaj.php>.

vanrednog stanja postavilo se više pitanja u vezi sa izražavanjem namere da se traži azil, tokom započetih postupaka azila, podnošenjem novih zahteva za azil, važenjem ličnih dokumenata tražilaca azila, kao i radnih dozvola tražilaca azila i osoba koje su dobile azil.

Vlada Republike Srbije regulisala je osnovni deo ovih pitanja [Odlukom o statusu stranih državljana u Republici Srbiji za vreme vanrednog stanja](#) od 24. marta 2020. Odlukom je produženo važenje svim izdatim ličnim kartama za tražioce azila i za lica kojima je odobren azil, a kojima je istekao rok važenja tokom trajanja vanrednog stanja, do kraja trajanja vanrednog stanja. Istom odlukom je obustavljeno postupanje policijskih službenika u vezi sa pribavljanjem biometrijskih podataka, dok se ne steknu uslovi za njihovo bezbedno uzimanje. Tako je obustavljena i registracija tražilaca azila - nije moguće izražavati nameru da se traži azil. Registraciju tražilaca azila je bilo moguće obavljati uz preduzimanje propisanih mera zaštite koje se primenjuju i u drugim okolnostima kada se radi sa potencijalno zaraženim osobama. Odlukom je produžen zakonit boravak svim strancima koji su boravili u Srbiji po bilo kom od osnova propisanih *Zakonom o strancima*.

Prethodno je 16. marta *Zaključkom Vlade* obustavljen rad sa strankama putem neposrednog kontakta u svim organima državne uprave. Kancelarija za azil jeste na propisan način nastavila rad na tekućim poslovima izdavanja dokumenata i uverenja, ali na internet stranici Ministarstva unutrašnjih poslova godinama nema svoj odeljak. Na taj način je Kancelarija za azil prestala i sa podnošenjem zahteva i saslušanjima. **Beogradski centar za ljudska prava** navodi da su postojali uslovi za obavljanje saslušanja u postupku azila uz korišćenje video-konferencija, poput onih koje su koristili sudovi u prekršajnim i krivičnim postupcima.

Od značaja za postupak azila je i *Uredba o primeni rokova u upravnim postupcima za vreme vanrednog stanja*. Značaj se ogleda u tome da stranke u postupcima ne mogu da snose posledice za nepostupanje u rokovima koji su propisani Zakonom o opštem upravnom postupku ili drugim zakonima. Pružena je zaštita i tražiocima azila čiji su zahtevi odbačeni ili odbijeni, jer je izjavljivanje žalbi omogućeno nakon završetka vanrednog stanja. Doneta je i [Odluka o važenju dozvole za rad izdate strancu za vreme vanrednog stanja](#), koja je naročito značajna za integraciju osoba kojima je odobreno pravo na azil, budući da su sve dozvole za rad koje su istekle tokom vanrednog stanja smatrane važećim dok traje vanredno stanje. Vlada Republike Srbije je 16. marta 2020. donela [Odluku o privremenom ograničavanju kretanja tražilaca azila i iregularnih migranata smeštenih u centrima za azil i prihvatnim centrima u Republici Srbiji](#). Mera je obrazložena sprečavanjem širenja virusa među migrantskom populacijom. Time je boravak migranata i tražilaca azila ograničen na centre za azil i prihvatne centre 24 časa dnevno, 7 dana u nedelji. Odlukom je predviđen i pojačan nadzor i obezbeđenje ovih objekata, koje je počela da čuva Vojska Srbije. Odlukom je propisano da postoje i slučajevi koji se mogu smatrati izuzecima, poput odlaska kod lekara. Iako je uvedena mera definisana kao privremeno ograničenje slobode kretanja, nesumnjivo je da se radi o *de facto* lišenju slobode migranata, jer migranti i tražioci azila nisu imali mogućnost napuštanja centara u dužem vremenskom periodu. Čini se i da je Odluka diskriminatorna jer su nejasni kriterijumi na osnovu kojih baš ova društvena grupa treba da bude tretirana drugačije u odnosu na državljane Srbije i druge strance u državi. Ova odluka je 9. aprila inkorporirana u *Uredbu o merama za vreme vanrednog stanja*.

Nakon završetka vanrednog stanja, 6. maja 2020. godine, usvojena je [Naredba o ograničenju kretanja na prilazima otvorenom prostoru i objektima prihvatnih centara za migrante i centara za azil](#). I ovom naredbom nastavljeno je *de facto* lišavanje slobode migranata i tražilaca azila, te su s toga **Beogradski centar za ljudska prava**, **Humanitarni centar za integraciju i toleranciju**, **Indigo - grupa za decu i mlade** i **Praxis** podneli [inicijativu Ustavnom sudu za ocenu ustavnosti i zakonitosti Naredbe](#). Ove organizacije, zajedno sa Inicijativom A11 podnele su i inicijativu Zaštitniku građana za pokretanje postupka kontrole zakonitosti i pravilnosti rada Ministarstva zdravlja da se utvrdi da li je ministar zdravlja, kao rukovodilac ovog organa uprave, a koji je doneo spornu *Naredbu o ograničenju kretanja na prilazima otvorenom prostoru i objektima prihvatnih centara za migrante i centara za azil*, time prouzrokovao kršenje ljudskih prava i sloboda migranata i tražilaca azila. Kao reakcija na reagovanje 14. maja 2020. godine doneta je *Naredba o prestanku važenja Naredbe o ograničenju kretanja na prilazima otvorenom prostoru i objektima prihvatnih centara za migrante i centara za azil*.

Pravo na informisanje o pravima i obavezama za migrante i tražioce azila, iako zakonom garantovano, bilo je vrlo problematično u praksi. Organizacije koje pružaju besplatnu pravnu pomoć tražiocima azila nisu mogle da posećuju centre za azil i prihvatne centre. To je informisanje ostavilo nadležnim organima, a važno je podsetiti da nikakvo informisanje o pravima i obavezama tražilaca azila od strane MUP-a nije bilo sprovedeno u praksi.

Nadležni organi nisu u dovoljnoj meri obavestavali ni javnost ni tražiocima azila o pravnom okviru i preduzetim merama.⁸¹ Nalazi izveštaja Beogradskog centra ukazali su na to da se tražioci azila i migranti suočavaju s brojnim izazovima za vreme trajanja vanrednog stanja - pojedini izazovi, poput roka važenja ličnih dokumenata, rešeni su brzo, ali drugi, kompleksniji, poput pristupa postupku azila, prava na informisanje i pravnu pomoć, te pitanja materijalnih uslova prihvata, svakodnevno otvaraju nova pitanja koja je potrebno rešiti.⁸²

Ova organizacija pozvala je predstavnike Vlade Republike Srbije da javnosti saopšte tačne informacije u vezi sa navodima o [postojanju međudržavnog sporazuma između Srbije i Austrije o prihvatanju iregularnih migranata i odbijenih tražilaca azila](#), budući da je jasna i transparentna migraciona politika važna za pravnu državu i vladavinu prava. Organizacije civilnog društva koje se bave pitanjima migranata bile su izložene pretnjama na društvenim mrežama i svojim nalogima. U periodu vanrednog stanja posebno je potrebno istaći da se pojačala anti-migrantska retorika, koja je još više napredovala sa nastavkom predizborne kampanje.

Prava deteta

Mnoge porodice za vreme vanrednog stanja su se suočile sa brojnim teškoćama, kao što su: gubitak dohotka, narušeno mentalno zdravlje, nedostatak podrške u zajednici, zatvaranje škola i vrtića, onemogućen pristup uslugama socijalne zaštite i podrške, nemogućnost zadovoljavanja osnovnih životnih potreba i socijalna izolacija. Time je povećan rizik nasilja nad decom, rasta stope dečjih brakova, kao i seksualnog zlostavljanja i eksploatacije dece. Tokom samoizolacije deca su bila izložena većem riziku seksualnog iskorišćavanja i zloupotrebe na internetu, a prema izveštajima Europol povećane su onlajn pretrage za materijalom koji sadrži seksualno zlostavljanje dece za vreme pandemije. Otvorena su i pitanja dostupnosti i pravednosti obrazovanja koje se u toku pandemije odvija na daljinu preko kanala javnog servisa i interneta prema [Odluci o obustavi rada ustanova učeničkog i studentskog standarda čiji je osnivač Republika Srbija](#); da li sva deca imaju pristup internetu, da li sva deca imaju računar i/ili pametni telefon koji može da podrži različite aplikacije za učenje na daljinu, da li roditelji/staratelji mogu da pruže adekvatnu podršku u savladavanju gradiva deci, da li maturanti mogu da iznesu teret koji je pred njima i da li su učestvovali u odlukama koje se njih tiču, itd.

Centar za prava deteta i Mreža organizacija za decu Srbije⁸³ istakli su u [saopštenju](#) da problemi koji pogađaju gotovo svako dete u Srbiji zahtevaju neodložna sistematska rešenja, strateški pristup, veća i odgovarajuća izdavanja za zaštitu i ostvarenje prava deteta. Položaj dece u Srbiji je dodatno narušen krizom izazvanom pandemijom COVID-19, što se posebno odrazilo na decu iz najosetljivijih grupa – decu sa smetnjama u razvoju, decu migrante, romsku decu, decu koja žive i rade na ulici, decu sa HIV-om/AIDS-om, decu pripadnicima LGBTI populacije, decu iz jednoroditeljskih porodica i porodica bez prihoda ili sa niskim primanjima i dr. Ova kriza pokazala je koliko su deca na smeštaju u ustanovama socijalne zaštite ranjiva i u većem zdravstvenom riziku posebno sada kada se preporučuje fizička distanca i zabranjuje okupljanje većeg broja osoba u zatvorenom prostoru. Kako navode ovakav položaj dece za vreme vanrednog stanja direktna je posledica kašnjenja sa usvajanjem ključnih zakona koji regulišu položaj i prava deteta.⁸⁴ Pored toga, nedostaje važan strateški dokument Nacionalni plan akcije za decu, koji je istekao 2015. godine, na kome još uvek nije počelo da se radi. Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period 2020-2023 sa pripadajućim Akcionim planom za 2020. i 2021. usvojena je 21. maja 2020, ali još uvek nije dostupna javnosti.

81 S tim u vezi, a u svrhu boljeg informisanja ljudi koji su smešteni u centrima, Beogradski centar za ljudska prava je pripremio [informativne pamflete o vanrednom stanju](#) na jezicima koje tražioci azila najčešće govore, kao i edukativne postere o merama prevencije širenja virusa korona, a u svrhu informisanja tražilaca azila i izbeglica o merama i novostima u vezi sa pandemijom COVID-10, pokrenut je i [mikro-sajt](#).

82 Beogradski centar za ljudska prava, „[Pravo na azil u Republici Srbiji Izveštaj za period januar-mart 2020](#)“, Beograd, str. 43.

83 Mreža organizacija za decu Srbije je sprovedla istraživanja tokom vanrednog stanja [Biti dete za vreme pandemije COVID-19](#) i [Roditeljstvo u vreme pandemije COVID-19](#), Beograd, 2020.

84 Zakon o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta, Zakon o izmenama i dopunama Porodičnog zakona, Zakon o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti i Zakon o izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Nedostaje važan strateški dokument Nacionalni plan akcije za decu, koji je istekao 2015. godine, a Strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period 2020-2023 sa pripadajućim Akcionim planom za 2020. i 2021. usvojena je 21. maja 2020, ali još uvek nije dostupna javnosti.

Ovaj projekat finansira
Evropska unija

Ova publikacija je finansirana sredstvima Evropske unije i sufinansirana sredstvima Fondacije za otvoreno društvo Srbija. Za sadržinu ove publikacije isključivo je odgovoran Nacionalni konvent o Evropskoj uniji i ta sadržina nipošto ne izražava zvanične stavove Evropske unije i Fondacije za otvoreno društvo Srbija.

NKEUSrbija

@NKEUSrbija

NKEU Srbija

Nacionalni konvent o Evropskoj uniji, Rajičeva 1, 11000 Beograd, Republika Srbija
Tel. +381 11 4285 645, office@eukonvent.org